Інститут масової інформації

Хроніка свободи слова 2014

Київ, 2015

«Хроніка свободи слова — 2014» є підсумковим аналітичним продуктом моніторингу свободи слова в Україні протягом 2014 року, який проводився ГО «Інститут масової інформації» за підтримки проекту «У-Медіа», що реалізується «Internews Network» за підтримки Агенства США з міжнародного розвитку (USAID) та неприбуткової організації «Національний внесок заради демократії» (NED).

Над посібником працювали:

Автори: Катерина Дячук, Оксана Романюк

Дизайн обкладинки, автор інфографік: Олександр Оксимець

Літературний редактор: Тетяна Романюк

Верстка: Олександр Оксимець

На обкладинці використано фото Олександра Пилюгіна

© Інститут масової інформації, 2015

ЗМІСТ

Вступ 6

Убивства 8

Викрадення 10

Арешти та затримання 12

Побиття 15

Журналісти — внутрішні переселенці та біженці 17

Погрози, залякування 19

Пошкодження майна та напади на офіси ЗМІ 22

Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів 23

Цензура 25

Доступ до інформації 28

Політичний тиск 29

Економічний тиск 32

Судові позови проти ЗМІ та журналістів 33

Судові позові від журналістів 34

Допити 35

Обшуки 35

Кібер-злочини проти змі та журналістів 36

Крим 38

Реакція журналістської спільноти 40

Додатки 41

ВСТУП

2014 рік став критичним для свободи слова в Україні.

Кількість порушень сягнула майже тисячі випадків, уперше за останні 10 років на території України загинули журналісти під час виконання професійних обов'язків. При цьому саме у 2014-му відійшла вертикальна цензура, припинилися кримінальні переслідування журналістів, суттєво зменшився політичний тиск на ЗМІ.

Загальна кількість порушень свободи слова у 2014 році становила 995 випадків, що вдвічі перевищує показники 2013 року (496 випадків), і втричі — 2012-го (324 випадки).

Найкритичнішими місяцями стали лютий, березень та травень. Такими є дані щорічного (з 2002 року) дослідження Інституту масової інформації «Барометр свободи слова».

Напади стали категорією, в якій зафіксовано найбільше порушень (286 випадків, у 2013-му — 97). Зокрема, згідно з даними ІМІ, пік нападів на журналістів припав на січень та лютий 2014 року, коли було побито відповідно 82 та 70 журналістів.

«Окрім зростання кількості нападів на журналістів у зв'язку з їхньою роботою, ми також відзначили певну еволюцію насилля щодо журналістів у 2014 році, — заявила виконавча директорка Інституту масової інформації Оксана Романюк. — Ніколи раніше ми не стикалися із викраденнями журналістів незаконними збройними формуваннями, ніколи раніше не було внутрішніх переселенців-журналістів, які змушені були покинути свої місця проживання у зв'язку з професійною діяльністю. У 2014 році таких випадків були десятки».

Пік викрадень журналістів припав на квітень, коли в полоні побували 20 журналістів, усі — в Донецькій області. **Загалом протягом року у полоні побували 79 журналістів**.

У 2014 році такі міжнародні організації, як «Репортери без кордонів» та Комітет захисту журналістів **включили Україну у трійку країн світу, що є найбільш небезпечними для журналістів** (після Сирії та Палестини). Підстави — протягом року на території України загинуло 7 журналістів, з них один, Вячеслав Веремій, убитий тітушками під час подій на Майдані, і 6 — у зоні АТО. Дані ІМІ об'єктивно свідчать, що убивства журналістів та зростання фізичної агресії пов'язані з двома ключовими факторами — подіями на Майдані та згодом — російською агресією і воєнними діями на території України.

Незважаючи на зростання загроз, **в країні лишилася актуальною проблема безкарності.** «У 2014 році, попри прихід нової влади, ми так і не побачили активних розслідувань нападів на журналістів або покарання агресорів. На жаль, безкарність лишилася практично на рівні минулого року. Водночас у 2014 році сталося багато випадків, за які держава Україна не може нести відповідальності, оскільки вона не контролює частину своєї території», — вважає медіа-юрист ІМІ Роман Головенко.

Кількість випадків цензури у 2014 році вдвічі перевищила показник 2013 року (152 проти 62 у 2013-му). Однак **цензура у 2014 році була більше пов'язана з масовими**

протизаконними відключеннями українських телеканалів в Криму та на окупованих територіях Донбасу. Пік таких випадків припав на травень (38) та червень (28) і був пов'язаний із відключенням українських телеканалів у східних регіонах України.

Протягом року також сталося 63 напади на офіси редакцій, що майже у вісім (!) разів більше, ніж у 2013 році (8). Пік нападів припав на травень і був пов'язаний із погромами редакцій місцевих видань у Донецькій та Луганській областях. Проросійські сепаратисти з битами громили офіси місцевих ЗМІ за відмову з ними співпрацювати. Внаслідок погромів та погроз десятки місцевих журналістів були змушені виїхати з окупованих регіонів, а десятки місцевих ЗМІ припинили свою роботу.

Інститут масової інформації проводить щомісячний всеукраїнський моніторинг свободи слова за ьакими категоріями: фізична агресія, цензура та доступ до інформації, економічний та політичний тиск, юридичний тиск та кібер-злочини проти ЗМІ і журналістів. До щомісячного звіту включаються лише випадки, пов'язані зі свободою слова та професійною журналістською діяльністю. Детальніше про методологію та випадки можна прочитати на сайті ІМІ.

УБИВСТВА

У 2014 році в Україні сталося 7 убивств журналістів. Серед них 1 — український громадянин, 1 — італійський та 5 — російських. Шестеро загинули на Сході України, один — у Києві під час Майдану.

Побитий та застрелений тітушками на Майдані — Слава Веремій.

Потрапили під мінометний обстріл, внаслідок чого загинули — Андреа Рокеллі, Андрій Миронов, Ігор Корнелюк, Антон Волошин.

Вогнепальне поранення в живіт — Анатолій Клян.

Обстріляна машина і спалена — Андрій Стенін.

Нелегально перебували на території України — Ігор Корнелюк, Андрій Волошин, Анатолій Клян.

Не були акредитовані в зоні АТО — жоден з убитих не мав офіційної акредитації від українських силових структур на роботу в зоні АТО.

У 2014 році, уперше з часу убивства луганського тележурналіста Ігоря Александрова, в Україні знову вбивали журналістів. Першою жертвою став журналіст газети «Вести» **В'ячеслав Веремій,** який був жорстоко побитий тітушками у Києві та отримав смертельне вогнепальне поранення в ніч із 18 на 19 лютого на перехресті вулиць Володимирської та Великої Житомирської. Журналіст помер у лікарні швидкої допомоги. Одним із нападників, який побив В'ячеслава битою, виявився 41-річний спортсмен Юрій Крисін, який був затриманий міліцією. Згодом у розшук були оголошені кримінальні авторитети Олексій Чеботар і Армен Саркісян. За заявою міністра внутрішніх справ Арсенія Авакова, Саркісян за півтори години до вбивства отримав у будівлі Міністерства внутрішніх справ щити, патрони і зброю. У вбивстві Веремія також підозрюють 45-річного Джалала Джамаловича Алієва на прізвисько «Діма Дагестанець». Його називають людиною Юри Єнакіївського, який входив до оточення Віктора Януковича. 12 листопада 2014 року Міністр МВС Арсен Аваков заявив, що МВС встановило замовників і виконавців убивства, вони оголошені в міжнародний розшук.

Усі інші убивства журналістів на території України стали безпосереднім результатом російської військової агресії.

24 травня, під час мінометного обстрілу в селі Андріївка під Слов'янськом Донецької області, загинули італійський фоторепортер **Андреа Роккеллі** та його перекладач, фіксер, громадянин Росії **Андрій Миронов**. Крім того, був поранений французький фотожурналіст Вільям Роглон. Журналісти висвітлювали зіткнення між українською армією та проросійськими сепаратистами. За словами Роглона, який працює у французькій новинній агенції «Wostok Press», їхню машину обстріляли з мінометів на шляху до села Андріївка поблизу Слов'янська. Французькому репортерові вдалося вибратися з автомобіля, а Андреа Роккеллі та Андрій Миронов були вбиті. За фактом їхньої загибелі Україною відкрито кримінальне провадження за ст. 115 Кримінального кодексу (вбивство за обтяжуючих обставин), розслідування триває.

17 червня кореспондент Всеросійської держтелерадіокомпанії (ВДТРК) **Ігор Корнелюк** та його колега відеоінженер ВДТРК **Антон Волошин** загинули під час мінометного обстрілу селища Мирний під Луганськом. Снаряд потрапив у групу бойовиків, поряд з якими працювала група журналістів. Ігор Корнелюк помер у лікарні Луганська від тяжкого вогнепального поранення. Тіло Антона Волошина знайшли на околиці селища, де він потрапив під мінометний обстріл. У прес-центрі АТО заявили, що загиблі російські журналісти працювали в зоні бойовиків нелегально і не мали засобів індивідуального захисту (бронежилетів, касок).

30 червня під Донецьком загинув оператор російського «Першого каналу» **Анатолій Клян.** Інцидент стався під час штурму проросійськими сепаратистами української військової частини, через свідому провокацію бойовиків самопроголошеної «Донецької народної республіки», які привезли журналістів начебто подивитися на те, як матері солдатів планували зустрітися з синами і забрати їх додому. Внаслідок пострілів в автобус, у якому перебував Анатолій Клян, журналіст отримав смертельне вогнепальне поранення в живіт. МЗС України заявило, що українських силовиків у зоні обстрілу не було, а поїздка журналістів, яку організувала так звана «прес-служба» «ДНР», здійснювалася з порушенням елементарних норм індивідуальної безпеки. Автобус був без знаків «Преса», пасажири також були без розпізнавальних знаків про приналежність в ЗМІ та засобів індивідуального захисту — касок і бронежилетів. Як з'ясувалося пізніше, А. Клян перебував на території України нелегально.

5 серпня під Сніжним Донецької області зник зв'язок із фотокором міжнародного інформагентства (МІА) «Россия сегодня» **Андрієм Стеніним.** 22 серпня проросійські сепаратисти розповіли представникам місії ОБСЄ про виявлені останки, які можуть належати «зниклому російському журналісту». Останки були вивезені до Москви, і 3 вересня російський Слідчий комітет підтвердив, що вони належать зниклому журналісту. Протягом місяця російська сторона спершу звинувачувала Україну в тому, що Стеніна затримали українські військові, згодом — вимагала провести розслідування. Однак територія, де були виявлені останки фотокора, перебувала під контролем «ДНР», а самі останки були передані до Москви. Згодом стало відомо, що Стенін легально в'їхав на територію України, однак не був акредитований у зоні АТО.

Щонайменше половина випадків із загибеллю журналістів яскраво продемонстрували безвідповідальність редакцій, зокрема російських ЗМІ, які відправляли журналістів на війну без відповідних засобів індивідуального захисту та без базових навичок поведінки в зоні бойових дій.

ВИКРАДЕННЯ

Уперше за всі роки моніторингу свободи слова, який проводить ІМІ, в Україні були зафіксовані масові викрадення та утримання журналістів в заручниках — такою мірою, що ІМІ був змушений виокремити цю загрозу в цілу нову категорію.

Загалом протягом 2014 року в Україні було зафіксовано **79 випадків викрадень, утримань та захоплень журналістів. 35 журналістів перебували в полоні понад дві доби.**

З 79 випадків 46 сталися на Донеччині, 15 на Луганщині, 11 — у Криму. Викрадали і утримували журналістів в основному представники різноманітних проросійських сепаратистських рухів, представники т. зв. «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», а то й навіть безпосередньо російські військові (відомо про принаймні 5 таких випадків). При викраденні журналістам погрожували розправою, відбирали відео- та фотокамери, диктофони, картки пам'яті, флешки, документи, гроші.

Перші викрадення і утримання журналістів були зафіксовані в березні на території Автономної Республіки Крим. Пояснення цьому дуже просте — саме тоді на півострові з'являються російські «зелені чоловічки», і російська влада, сепаратисти з «кримської самооборони», що співпрацювали з нею, а також місцеві правоохоронці, що перейшли на бік сепаратистів, намагалися будь-що заблокувати витік інформації про те, хто саме є цими «зеленими чоловічками». Звідси велика кількість досить однотипних викрадень, коли журналістів затримували, далі доставляли в якесь місце, де їх обшукували на предмет наявності у них фото- та відеодоказів захоплення передусім якихось українських органів влади та військових частин росіянами. 13 березня у Сімферополі невідомі викрали французького журналіста з «Канал+» Давіда Жофріона під час нападу «зелених чоловічків» на склад пально-мастильних матеріалів та українську військову частину, яка розташована поруч. Пізніше російські військові вимагали відеоматеріали француза в обмін на його звільнення. 18 березня у Бахчисараї невідомі викрали журналіста української редакції «Радіо Свобода» Левка Стека. За словами журналіста, у Бахчисараї невідомі витягли його з автобуса, надягли наручники і мішок на голову й кинули на заднє сидіння автомобіля. Після цього його довго возили на машині, а потім, забравши картки від телефонів і камери, викинули в полі, порадивши більше не приїжджати до Криму.

З початком квітня аналогічна хвиля викрадень накриває Донецьку та Луганську області — в цьому місяці було зафіксовано 20 викрадень українських та іноземних журналістів під час виконання ними професійних обов'язків.

Так, 25 квітня у Слов'янську Донецької області невідомі захопили львівського журналіста, позаштатного кореспондента телеканалу «ZIK» Юрія Лелявського. Журналіста захопили під час зйомки подій і силою відвели до міськвиконкому, знайшовши при ньому паспорт із львівської пропискою. Протягом двох тижнів його тримали в підвалах місцевого управління СБУ, переводячи з однієї камери в іншу. За його словами, перших три дні він був у маленькій камері, де доводилося спати на дошці. Потім, за його словами, коли почався штурм Слов'янська, його перевели в більшу, загальну камеру, де вже були лавки і де постійно перебувало 10—12 інших заручників, причому вони постійно змінювалися — одних приводили, інших виводили. Лелявського вдалося звільнити завдяки зусиллям українських переговорників, однак 23 липня він знову потрапив у полон, цього разу — до сепаратистів «ЛНР». Він поїхав разом зі священиками висвітлювати їх місіонерську діяльність, і їх захопили на Луганщині. Звільнили його з полону тільки майже через два з половиною місяці — 8 жовтня.

Юрій Лелявський

Як повідомляло у своєму сюжеті за 7 травня ТСН, у Луганську сепаратисти за захоплення журналістів обіцяли премію від 2 до 10 тисяч доларів. «Українським журналістам працювати в Луганську практично неможливо. Джерела ТСН підтвердили інформацію про існування так званих списків на відлов журналістів центральних телеканалів. Премія за кожного впійманого журналіста становить від 2 до 10 тисяч доларів», — зазначало ТСН.

Своєрідний «сумний рекорд» встановив луганський журналіст, редактор сайту «Політика 2.0» Сергій Сакадинський, який найдовше пробув у полоні проросійських сепаратистів — більше 5 місяців. Журналіста та його дружину Марію Гавак захопили в полон 2

серпня бойовики «ЛНР» в районі селища Гостра Могила Луганської області. У них конфіскували машину, а знайдені там речі й документи стали «доказами» проти журналіста та його дружини в нібито їхній причетності до луганського Євромайдану. Зрештою, Марію Гавак звільнили 1 жовтня, а Сергія Сакадинського залишили в полоні. Зі слів Гавак, перші три з половиною місяці Сергія Сакадинського утримувала група швидкого реагування (ГБР) «Бетмен» (батальйон добровольців «ЛНР»), а в листопаді його перевели до «військової комендатури ЛНР». Сергія Сакадинського утримували «під наглядом» і не відпускали, оскільки його життю нібито «загрожувала небезпека». Про остаточне звільнення журналіста з полону стало відомо тільки 5 січня 2015 року.

Увечері 30 червня журналістка Громадського ТБ Настя Станко та оператор Ілля Безкоровайний були взяті в полон представниками самопроголошеної «Луганської народної республіки». Згодом стало відомо, що журналістів Громадського ТБ затримали нібито «за шпигунство на користь української армії». Увечері 2 липня бойовики «ЛНР» відпустили Станко та Безкоровайного. Звільнення у прямому ефірі транслював російський канал LifeNews. Медійники з РФ, що транслювали цю подію, певний час супроводжували Станко та Безкоровайного та засипали їх питаннями. Однак журналісти Громадського ТБ відмовилися спілкуватися з представниками російських ЗМІ. За словами журналістів, у полоні їм погрожували вбивством. «Нас не били, не катували, нічого не зробили, але погрожували відрізати голови, погрожували вбити кілька разів, погрожували, що ми звідси не вийдемо», — розповіла Станко.

Як свідчать події в окупованих регіонах на Сході України, жертвами залякувань та викрадень були не лише професійні журналісти, а й блогери або користувачі соцмереж, які просто намагались поширювати об'єктивну інформацію про ситуацію. Так, 15 вересня 2014 року бойовики захопили в полон мешканку Донецька 22-річну Валерію Оліфірук. За даними матері дівчини, Анжеліки Оліфірук, причиною для затримання сепаратистами стали кілька знімків зруйнованого Харцизька, опубліковані дівчиною в соцмережах.

Що ж до інших частин України, крім окупованих, то утримання журналістів тут не мали якогось системного характеру. Їхні причини абсолютно не корелюються між собою, і загалом мова йде про одиничні випадки — Харківська область (1 випадок), Дніпропетровськ (1 випадок), Тернопіль (1 випадок), Запоріжжя (1 випадок), Львів (1 випадок), Львівська область (1 випадок). Так, наприклад, 27 грудня у Львові знімальну групу телеканалу «24» — журналістку Ірину Папірник та оператора Володимира Квітковського — утримували протягом кількох годин у відділенні «Дельта Банку» за приховану зйомку й відпустили лише після втручання адвоката.

АРЕШТИ ТА ЗАТРИМАННЯ

Всього у 2014 році було зафіксовано 24 випадки арештів журналістів. 8 із них припало на час Майдану. Арешти стали тоді ще одним з інструментів, які влада застосовувала не лише проти журналістів, але й громадських активістів, усіх тих, хто виступав проти режиму Віктора Януковича. При цьому арешти дуже часто мали бути лише ширмою, прикриттям тортур та знущань, що їх застосовувала влада проти своїх громадян. Варто зазначити, що крім правоохоронців у процедурі накладання арештів активну і вочевидь безславну роль відігравали українські суди.

Після завершення Революції Гідності факти арештів фіксувалися ІМІ лише в окупованому Криму (7 випадків) та в районах Донецької та Луганської областей, де відбувалися бойові дії (5 випадків), ще 3 випадки арештів здійснених російськими прикордонниками зафіксовані на українсько-російському кордоні; один арешт українських журналістів відбувся безпосередньо в Росії.

Арешти на Майдані супроводжувалися жорстоким поводженням і побиттями. Наприклад, 20 січня співробітники правоохоронних органів затримали двох журналістів «Радіо Свобода» — Дмитра Баркара і Ігоря Ісхакова. Протягом кількох хвилин під час паузи в сутичках мітингувальників і міліції вони підійшли майже впритул до лав правоохоронців і намагалися зняти ситуацію. Згодом трансляція «Радіо Свобода» перервалася. Пізніше стало відомо про затримання журналістів. За словами Дмитрі Баркара, беркутівці зірвали з нього каску з написом «Преса» і били, незважаючи на те, що він казав, що є журналістом: «Брутально повалили. Зірвали каску з написом "Преса" з голови. Кілька разів, мінімум двічі вдарили своєю палкою по голові. Заламали руки, повели в автозак. Весь "Беркут", який по дорозі зустрічався, вітався кулаками. В автозаку той самий "Беркут" доволі брутально нас туди закинув. Коли я побачив, що кийок рухається в мій бік, я пояснював, що хлопці, я — "преса", я тут працюю, а не воюю. Я — не учасник цих подій, я лише спостерігаю, це було сказано багаторазово...».

Фотограф Владислав Мусієнко на вул. Грушевського у Києві

22 січня 2014 року львівський фотограф Мар'ян Гаврилів повідомив свого брата Михайла, що його та ще кількох чоловіків, яких схопили беркутівці під час подій на Грушевського, вивезли роздягнених до пояса в поле. За його словами, там їх роздягнули до пояса, били ногами і кидали в сніг. Згодом ЗМІ було поширено інформацію, що Гаврилів перебуває в Оболонському райвідділку міліції і що з ним «розбирається слідчий», і зрештою стало відомо, що Оболонський суд залишив журналіста під арештом на два місяці.

Починаючи з травня 2014 року, арешти та затримання стають поширеним явищем в окупованому Криму та Донецькій і Луганській областях, де розпочинаються військові

дії. Варто зазначити, що сама процедура арешту вимагає більш-менш офіційного статусу від сторони, що його здійснює. Саме ці функції в Криму виконували правоохоронці та судді, що перейшли на службу до країни-агресора, а також безпосередньо самі російські спецслужби та прикордонники.

Так, 17 травня співробітники ФСБ Росії затримали, доставили в місцеве управління і 6 годин з'ясовували особу і мету приїзду до Криму власного кореспондента варшавської «Газети Виборчої» («Gazeta Wyborcza») у Москві Вацлава Радзивиновича. За словами Вацлава Радзивиновича, хоча і він, і його кримські колеги надали всі свої документи, співробітники ФСБ звинуватили польського журналіста в тому, що «він не той, за кого себе видає», що він «нелегально перетнув кордон Російської Федерації» і вимагали поїхати разом з ними в управління ФСБ у «Республіці Крим».

18 травня у Сімферополі арештовано журналіста, засновника кримського інтернет-каналу CrimeanOpenCh Османа Пашаєва. Як розповіла у Facebook очевидиця інциденту, журналістка 5 каналу Ірина Герасимова, Пашаєва та турецького оператора Дженгіза Кизгина викрали силовики кримської «самооборони». Згодом стало відомо, що Пашаєва звільнили в ніч на 19 травня після майже 10 годин затримання. Сам Пашаєв повідомив у Facebook: «Мене не дуже били, лише кілька разів по ногах. Нікого не зламали, але знущання моральні набагато гірші, ніж навіть фізичні. Вкрали три планшети, три роутери, один комп, чотири смартфони».

У східних регіонах країни, офіційними інституціями є органи української державної влади. Саме ними було здійснено 5 затримань представників засобів масової інформації. Мотивацією для затримань була як неузгодженість у роботі журналістів у місцях бойових дій із військовим керівництвом, так і підозри в антиукраїнській діяльності журналістів.

10 серпня у місті Щастя Луганської області було арештовано випускницю Школи Марини Разбєжкіної, російську режисерку-документалістку Беату Бубенець. «Вона в Україні ще від часів Майдану. Знімала кіно. Десь півтори години тому Беата відправила своєму приятелю смску "мене арештували"», — зазначила Разбєжкіна. Згодом Разбєжкіна написала, що з нею все гаразд, її звільнили, але відпустять тільки вранці 11 серпня через можливу небезпеку вночі. Як повідомив речник АТО Олексій Дмитрашківський, «перед тим, як починати роботу, журналіст чи оператор має з'явитися в штабі АТО. Ми повинні узгодити його роботу з блокпостами, адже самостійно пересуватися в зоні АТО небезпечно».

Крім того, кілька арештів були проведені з участю російські силовиків, зокрема прикордонниками з суміжної до України російської території.

16 червня журналістку «Громадського телебачення» Анастасію Станко затримали російські прикордонники в українському селі Мілове Луганської області, що на кордоні з Російською Федерацією. Як розповіла Станко «Телекритиці», вона приїхала на кордон із Росією, щоб зустрітися з українськими прикордонниками і дізнатись, чи можна просто так перетнути кордон. Вона разом із кількома місцевими жителями вийшла на залізничний місток, щоб побачити кордон, проте до неї підійшли російські прикордонники і затримали. «Затримали тільки мене, місцевих жителів не чіпали. Мені сказали, що я на метр порушила російський кордон», — розповіла журналістка.

Відбувалися арешти українських журналістів і безпосередньо на території Російської Федерації. 18 липня у Воронежі (Росія) співробітники російського імміграційного контролю Федеральної міграційної служби затримали журналіста програми «Спецкор»

телеканалу «2+2» Євгена Агаркова. За інформацією ТСН, українця затримали в готелі, в якому він проживав. Агаркова звинуватили в незаконній журналістській діяльності.

У цей же день відбулося засідання адміністративного суду, згідно з рішенням якого Агаркова оштрафували на 2000 руб. і відправили в міграційний ізолятор у селі Єлизаветівка, розташованому за 160 км від Воронежа.

ПОБИТТЯ

2014 рік став рекордним за кількістю побиттів та нападів на журналістів, за всі роки моніторингу свободи слова від IMI. Левова частка побиттів та нападів на журналістів припала всього на декілька перших місяців року, а переважна кількість нападів була вчинена на одній території — на Майдані. **Саме на час Революції Гідності у 2014 році (січень — лютий) припадає 159 із зафіксованих загалом у минулому році 285 випадків побиттів та нападів, і саме на українську столицю припадає 112 таких випадків.**

Найбільша кількість нападів на журналістів в Україні була вчинена правоохоронцями — всього в минулому році ними було вчинено 57 побиттів та нападів, у яких брали участь як бійці пізніше розформованого спецпідрозділу «Беркут», так і прості міліціянти.

При оцінці дій силовиків щодо журналістів під час Революції Гідності стає очевидним, що у багатьох випадках правоохоронці цілеспрямовано вибирали своїми жертвами журналістів, фактично ставши на шлях терору проти представників засобів масової інформації. Зафіксована величезна кількість випадків, коли правоохоронці намагалися завдати журналістам максимальних ушкоджень, і мова йде не лише про побиття, а й про застосування травматичної зброї. При цьому правоохоронці у своїх діях не робили виключень чи якоїсь диференціації ЗМІ на проурядові, чи опозиційні. Фактично, будь-яка людина, що мала якісь ознаки працівника засобів масової інформації, наприклад, записуючу апаратуру, з'явившись біля місця протестів мала всі шанси стати об'єктом уваги представників силових відомств з усіма відповідними наслідками.

Так, «Радіо Свобода» писала в ті дні: «силовики, які обстрілюють мітингувальників на вулиці Грушевського в Києві пластиковими кулями і світло-шумовими гранатами, цілять також і в журналістів, що виконують свої професійні обов'язки».

22 січня, вночі під час зйомки на вул. Грушевського у Києві дістав осколкові поранення гранатою фотограф інтернет-видання «МедіаПорт» Мстислав Чернов. Як повідомляло видання «Телекритика», «його травма не була випадковою. Прямий цілеспрямований постріл гранатою по людині в яскравому жилеті з написом "Преса"».

Чим ближче до кульмінації подій Революції Гідності — 18—21 лютого, тим дії силовиків, в першу чергу спецпризначенців «Беркуту» ставали більш відкритими та однозначними щодо журналістів. Один з типових випадків стався 18 лютого у Києві на вулиці Інститутській, коли бійці спецпідрозділу «Беркут» побили редактора відділу «Економіка» інтернет-видання «INSIDER» Сергія Головньова. Силовики били журналіста палицями по голові та давали стусани. Йому також вибили з рук камеру і розтоптали.

Водночас активний фізичний тиск на журналістів, крім правоохоронців, здійснювали ще й так звані «тітушки», представники переважно навколокримінальних та спортивних кіл. Фактично дії «тітушок» були продовженням дій правоохоронців, проте вони не мали взагалі ніяких обмежень з приводу своїх дій по відношенню до громадських активістів та журналістів. Один з типових нападів описує фотокореспондент LB.ua Макс Левін, на якого тітушки вчинили напад 20 січня. «Годину назад (5.30 ранку), йшов по Володимирській (вертався з Грушевського до машини). Навпроти оперного назустріч людей з 10—12 "спортсменів", чи просто хлопців (тітушок). Один з них, коли порівнялися, вдарив вдарив кулаком в обличчя. Не знаю мету, при мені був фотік», — зазначає фотокор.

Варто також зазначити, що значна кількість журналістів постраждала внаслідок того, що перебувала в епіцентрі подій, на межі зіткнень між протестуючими та силовиками. **Загалом кількість зафіксованих постраждалих від світло-шумових гранат становить 28, від газових гранат — 3, від гумових куль — 24.**

Із закінченням Революції Гідності ситуація з побиттям та нападами на журналістів набуває різко регіонального забарвлення. Так, з початком березня кількість побиттів та нападів на журналістів в Києві та в переважній більшості регіонів країни йде на спад, і центр фізичного терору проти журналістів переміщається до Автономної республіки Крим, де розпочинаються дії щодо анексії цього українського регіону Росією. Всього у Криму було зафіксовано 32 випадки побиття та нападів на журналістів, і ця територія стала рекордсменом за кількістю побиттів серед інших українських регіонів, після Києва. Так, наприклад, 6 березня у Сімферополі озброєні люди відібрали обладнання у знімальної групи Associated Press та звинуватили журналістів у шпигунстві. Репортерів поставили обличчям до стіни, обрізали дроти і забрали обладнання. Співробітники Associated Press утримувалися в будівлі близько двох годин.

Говорячи про події в Криму, а потім на Сході України варто зазначити, що активну участь у нападах та побитті журналістів брали «проросійські активісти» — учасники проросійських сепаратистських рухів — т. зв. «кримська самооборона», «дружинники», «козаки», учасники різноманітних проросійських мітингів. Саме цими «активістами» скоєно за минулий рік 25 побиттів та нападів на журналістів. Фактично дані «активісти» відігравали ту саму роль, що й тітушки за часів Революції Гідності — ніби «незалежної сили», а фактичної виконуючи завдання російських агресорів та ватажків сепаратистів по тероризуванню засобів масової інформації. Так, наприклад, 7 березня у Севастополі під час захоплення російськими силовиками військової частини №2355 у Козачій бухті, чоловіки спортивної статури побили журналіста телеканалу «Інтер» Андрія Цаплієнка та двох операторів каналу Лисенка і Володимир Дєдова.

Напади «проросійських активістів» відбуваються і у деяких містах сходу та півдня континентальної України. Так, загалом за результатами 2014 року до трійки регіонів-лідерів по побиттю та нападів на журналістів, крім окупованого Криму, ввійшли ще Одеса (28 зафіксованих випадків) та Харків (20 випадків).

Що ж до іншої території України, то тут спостерігається відмінна ситуація — кількість нападів та побиттів після закінчення Революції Гідності значно скорочується, журналісти стають жертвами поодиноких нападів представників місцевої законодавчої та виконавчої влади (всього 7 випадків протягом всього року), представників приватних охоронних структур (також 7 зафіксованих випадків).

ЖУРНАЛІСТИ — ВНУТРІШНІ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ ТА БІЖЕНЦІ

В 2014 році українці стали свідками явища, яке до того годі було уявити — а саме внутрішньої міграції через російську агресію та бойові дії на Сході країни. Не стали винятком і журналісти. Проте, на відміну від населення, що шукало в інших частинах України прихистку від військових дій та економічних негараздів, переважна більшість журналістів-біженців стали жертвами цілеспрямованої політики терору проти незалежних ЗМІ, розв'язаної на окупованих територіях.

Хоча ІМІ подає детальну публічну інформацію тільки по 10 таких випадках, загалом нам відомо про 25 подібних випадків. Причому відомі випадки, коли біженцями стали як поодинокі журналісти, так і цілі редакції.

ІМІ описало в Криму 2 таких випадки, в Донецьку та області — 5, в Луганському регіоні — 3. Серед причин, які примусили їх виїхати, журналісти називають: окупацію Криму та тиск окупаційної влади (2 випадки), тиск і погрози з боку представників т. зв. «Донецької народної республіки» (1 випадок), тиск представників штабу т. зв. «Армії Південного Сходу (1 випадок), напружені події у Луганську (1 випадок), через розшук зі сторони «ДНР» (1 випадок), можливість викрадення журналістів (1 випадок), нестабільну ситуацію на сході, зокрема, у Донецьку (2 випадки), реальну загрозу життю та сім'ї з боку проросійських сепаратистів у Донецьку (1 випадок).

Попри різні назви («кримська самооборона», «ДНР», «Армія Південного Сходу») мова загалом іде за «інституції», що працюють за однаковими лекалами і ставлять собі за мету знищення незалежних медіа на окупованих, контрольованих ними територіях.

Так, директор медіа-центру ІРС Севастополь і головний редактор сайту «Громадянська оборона» Тетяна Ріхтун у березні минулого року була змушена покинути своє місто і виїхати до Києва, після того, як у її офісі було влаштовано «маски-шоу». Навіть коли нею вже було прийнято рішення про переїзд, т. зв. «кримською самообороною» була зроблена спроба затримати її, і лише втручання інших журналістів запобігло цьому.

Журналістка «Газети по-українськи» в Донецьку Тетяна Заровна у квітні виїхала з міста через реальну загрозу її життю та її сім'ї з боку проросійських сепаратистів. «Коли захопили нашу облдержадміністрацію, ми жили у нашого активіста Євромайдану, а потім переїхали через тиждень уже в Київ, бо зрозуміли, що і ця людина в небезпеці», — зазначає вона. Заровна також додає, що вся міліцейська база перейшла «в розпорядження бандитів».

Як зазначає заступник головного редактора донецького інтернет-видання «ОстроВ» Ярослав Колгушев, що через нестабільну ситуацію на сході України змушений був у травні виїхати з Донецька, «багато журналістів фактично вимушені працювати з підпілля».

Олександр Алкерчін, що є редактором сайту «Мой город» (м. Сєвєродонецьк Луганської області), журналісти якого у зв'язку з можливістю викрадення виїхали в інші куточки України, звернувся до журналістів з проханням «відмовитися від відвідування масових заходів і ведення зйомок, оскільки ваша анонімність може бути розкрита, що тягне за собою загрозу вашій безпеці».

Редактор луганського інтернет-видання «CityNews» Данило Агєєв наприкінці травня вимушений був виїхати в Луцьк у зв'язку з напруженими подіями в Луганську. На думку Агєєва, після того, як у підвалі луганської будівлі СБУ побували журналісти Володимир Старцев, В'ячеслав Бондаренко, Максим Осовський, де їх катували, в обласному центрі працювати місцевим журналістам, які намагаються давати об'єктивну картину подій в Луганську, стало вкрай небезпечно.

Варто також наголосити, що, попри терор проти українських медійників та достатньо проблемне висвітлення подій для іноземних журналістів, російські медійники у переважній своїй більшості мають повну свободу дій на окупованих територіях, що може бути пояснено їхньою співпрацею з діючими там проросійськими силами. Так, у травні 2014 року стало відомо, що журналіст німецького видання «Bild» Пол Ронзхаймер переховується від терористів Слов'янська (Донецька область). Згідно з інфор-

мацією журналіста російської «Новой газеты» Павла Канигіна, який сам побував у полоні проросійських сепаратистів, репортер російської «Комсомольської правди» Дмитро Стешин просив бойовиків у Слов'янську знайти і затримати Пола Ронзхаймера за те, що той «неправильно» висвітлював «референдум» про «ДНР». У коментарях Стешин визнав, що він це зробив.

На сьогодні більшість журналістів, що стали біженцями, продовжують працювати за професією в інших куточках країни, частково за кордоном, намагаючись також висвітлювати ті події, що відбуваються у них на батьківщині.

ПОГРОЗИ, ЗАЛЯКУВАННЯ

У 2014 році погрози та залякування стали одним із найбільш розповсюджених методів тиску на журналістів. Протягом року IMI зафіксував 104 випадки погроз та залякувань журналістів. Найбільше погроз сталося у Києві — 33 таких випадки, в Донецьку та області — 16 випадків, в Криму — 10 випадків.

Найбільше погроз журналісти отримали через телефонні дзвінки — 37 та при фізичному контакті — 34. Переважна кількість тих, хто погрожував, — невідомі (57), далі йдуть представники «ДНР» — 7.

Початок 2014 року характеризувався масовим пресингом на журналістів саме з боку влади. 2 січня відомий журналіст та публіцист Віталій Портников заявив, що за ним слідкували два авто зовнішнього спостереження. А вже 21 січня до його квартири намагалися проникнути невідомі. Згодом, внаслідок погроз і тиску, журналіст був змушений виїхати на деякий час з країни. Варто також зазначити, що дуже часто під «невідомими» в той час мались на увазі представники правоохоронних органів, які діяли за вказівкою влади, проте намагались не афішувати своїх прізвищ та приналежності до державної служби. Ось що про це розповідає ще один журналіст — Олександр Михельсон, до якого на квартиру також прийшли «невідомі»: «Обшукали квартиру. Без ордера. Троє. Погонів під куртками — не видно взагалі. Я, ідіот, двері відкрив, а вони мені в морду посвідчення (закриті!)».

30 січня невідомі створили спеціальний веб-сайт, на якому розмістили список незалежних журналістів Донецька — авторів видань «Новости Донбасса», «NGO Донецьк», «Радіо Свобода» та місцевих блогерів. Зокрема, на сайті були розміщені адреси проживання журналістів. Автори сайту закликали читачів свого порталу повідомляти про інших «зрадників» та доповнювати список.

З іншого боку, журналісти ставали жертвами погроз з боку міліціонерів та криміналітету під час вуличних протистоянь в української столиці та в регіонах. Так, наприклад, 20 січня співробітник «Беркуту» цілився у головного редактора Бюро журналістських розслідувань «Свідомо» Марію Землянську на вулиці Грушевського у Києві. При цьому журналістка була у жилеті з написом «Преса» та бейджем. 21 лютого у Сімферополі співробітникам інтернет-видання «Аргументи тижня — Крим» — оператору Аліму Велієву та журналісту Станіславу Юрченку — двічі погрожували розправою і знищенням техніки тітушки.

Співробітник «Беркута» цілиться з Форт-500А під час масових зіткнень на вул. Грушевського, 18 січня 2014 р.

З початку березня починається інший етап в житті країни. З однієї сторони, це зміна влади, насамперед авторитарної влади зорієнтованої на фізичний тиск на журналістів, з іншої сторони — це початок збройної агресії проти України, і як наслідок тотальне знищення будь-яких громадських свобод в декількох регіонах, що стали жертвами цієї агресії. Наприклад, 2 березня у Балаклаві (Крим) під час прямого включення з набережної невідомі оточили знімальну групу ТСН — Григорія Жигалова і Павла М'яснова, а відразу після прямого включення накинулися з погрозами. Варто зазначити, що в наступні місяці ситуація в Автономній республіці Крим розвивалася лише по наростаючій. 9 березня на блокпості біля Армянську (Крим) невідомі у формі «Беркуту» брутально обшукали позаштатного фотокореспондента Insider Сергія Гуменюка, погрожували йому фізичною розправою і двічі намагалися привласнити його камери, повідомляється на сайті видання.

Приблизно за тим же алгоритмом розвивалися події і в Донецькому регіоні. Так, уже 3 березня журналістка 5 каналу Юлія Божко, яка працювала у Донецьку, заявила, що працювати журналістом 5-го каналу стає все більше небезпечно, а її колега-оператор, побоюючись за своє життя, хотів звільнитись. 4 березня на мітингу в Донецьку Павло Губарєв, який проголосив себе губернатором Донецької області, публічно висловлював погрози захоплення телерадіокомпаній «Юніон» і «Донбас». У ніч із 11 на 12 квітня в Донецьку невідомий підпалив машину головного редактора інтернет-видання «Новости Донбасса» Олексія Мацуки. У коментарі ІМІ Мацука зазначив, що пов'язує напад виключно зі своєю журналістською діяльністю, зокрема з розслідуванням фінансування місцевих сепаратистів.

А вже 13 квітня співробітників донецьких телекомпаній евакуювали через загрозу захоплення сепаратистами. 15 квітня головний редактор горлівського інтернет-телеба-

чення «Смена» Олег Поплавський заявив про підготовку наступу на регіональні ЗМІ з боку проросійських активістів. У зв'язку з чим він закрив редакцію і порадив своїм журналістам перебувати не вдома, а сховатися в надійному місці.

Головний редактор газети «Славянские ведомости», керівник міської організації Спілки журналістів Олег Зонтов повідомив, що журналісти у Слов'янську Донецької області змушені призупинити свою діяльність. За його даними, на вулицях міста стало небезпечно з'являтися з фотоапаратом чи відеокамерою, а на газетних кіосках висіли оголошення «Місцевої преси немає».

У подальшому на Донбасі, як і у Криму, кількість погроз журналістам, що працювали на окупованих територіях, лише продовжувала зростати. Так, відповідно до оприлюдненої в травні інформації Донецької ОДА, журналістам, які працювали на Донбасі та відмовлялися підкорятися керівництву так званої «Донецької народної республіки», бойовики погрожували розправою.

13 червня керівництво самопроголошеної «Донецької народної республіки» вимагало від місцевих провайдерів надати реєстраційні дані своїх користувачів, повідомляв 62.ua з посиланням на одного з представників ринку. За словами провайдера, йому і його колегам були розіслані листи за підписом одного з лідерів «ДНР» Дениса Пушиліна, в якому містилася вимога вказати практично все про дії користувачів в Інтернеті: логін, адреси електронної пошти, списки контактів, дії з видалення акаунтів. «Робиться це з метою виявити противників «ДНР», тих, хто критикує те, що відбувається на Донбасі, і якимось чином покарати їх. А також, ми так розуміємо, скласти список потенційних рекрутів, яких можна «обробити» і залучити на виконання якихось завдань», — розповів журналістам представник провайдера.

11 липня терористична організація «Русский освободительный фронт» розіслала відомим українським журналістам листи з попередженням та списком «ворогів Русского мира». Бойовики пообіцяли вистежувати і знищувати журналістів по одному, де б вони не знаходилися, бо вони «клевещут и дискредитируют идеи Великого Русского Мира».

Зрештою, в жовтні один з відомих українських журналістів Андрій Цаплієнко констатував той факт, що політика залякування та погроз, а також безпосередня загроза фізичної розправи зі сторони російських агресорів та бойовиків призвела фактично до того, що українські та проукраїнські журналісти практично не працюють на окупованих територіях Криму, Донецької та Луганської областей.

Щодо іншої території України, то тут погрози та залякування журналістів у переважній більшості випадків були пов'язані з виконанням ними своїх професійних обов'язків, в першу чергу з розслідувальною діяльністю. Так, наприклад, 24 грудня невідомі чоловіки погрожували журналістці телеканалу ZIK у Рівненській області Анні Махно знайти її, якщо в Інтернеті з'явиться відео про незаконний видобуток бурштину.

ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ТА НАПАДИ НА ОФІСИ ЗМІ

У 2014 році було зафіксовано рекордну кількість нападів на офіси ЗМІ в Україні за всі роки моніторингу ІМІ — 63 випадки. **Найбільше нападів на офіси ЗМІ сталось у східних регіонах України (загалом 37 випадків), в Криму (10) та Києві (8).** Оскільки більшість випадків зафіксована у східних областях України та в Криму, мова йде про «зачистку» окупованих територій на Сході України, а також в Криму від видань, що займали незалежні позиції та були не підконтрольні сепаратистам та окупаційний адміністрації. Основною метою нападів на офіси місцевих ЗМІ стала боротьба за контроль над інформаційним простором на даних територіях. Не дивно, що найбільша кількість нападів припала саме на офіси телеканалів (загалом за 2014 рік зафіксовано 18 нападів на офіси місцевих телеканалів) та друкованих видань (15 нападів), які мали найбільш масову аудиторію на Сході України та в Криму. Найчастіше нападники вдавалися до блокування приміщень (29 випадків), руйнування та пошкодження майна (9 випадків), застосовували запальні суміші (7 випадків) або обстрілювали редакції (5 випадків).

Так, 11 березня 2014 року в Луганську проросійськи налаштовані люди захопили будівлю телекомпанії «ІРТА». За словами співробітників, захоплювачі вимагали «Москву включити і щоб весь світ їх побачив». Як стало відомо згодом, причиною захоплення телекомпанії стала демонстрація в спецрепортажі реальної картини, що склалася в Луганську, — захоплення групою провокаторів із російськими прапорами облдержадміністрації, напад на мирних городян. 7 квітня у Харкові проросійські активісти у масках і з битами увірвалися до телекомпанії АТН. На поверсі, де розміщений телеканал, близько 50 молодиків розбили всі вітрини та апаратну, вимагаючи включити їх у прямий ефір. Один з активістів, який увірвався до АТН, заявив: «Ми пішли туди розповісти журналістам АТН, як треба новини писати».

Окрім приватних ЗМІ, від масових нападів страждали також державні телекомпанії та передавальні центри. Цю тенденцію можна було спостерігати передусім у Криму та окупованих районах у Донецькій та Луганській областях. Тут напади на офіси ЗМІ скоювалися вже не просто групами проросійських налаштованих демонстрантів, а озброєними військовими групами.

Ще 6 березня в Концерні РРТ повідомили, що він практично втратив контроль над інформаційними простором Криму, оскільки ще 28 лютого озброєні військові захопили державне підприємство «Радіотелевізійний передавальний центр АР Крим», радіопередавальний центр «Севастополь» і радіопередавальний центр «Красноперекопськ». 28 лютого приміщення трьох радіопередавальних телевізійних станцій були захоплені особами у військовій польовій формі одягу, без розпізнавальних знаків, у повному спорядженні з бойовою зброєю (бронежилети, пістолети, автомати). Внаслідок захоплення було виведено з ладу частину приймально-передавального обладнання. 3 березня озброєні особи висловили вимоги вимкнути всі українські канали та вставити в сітку телемовлення російські телеканали.

17 квітня у Краматорську (Донецька область) озброєні нападники захопили телевежу Концерну РРТ та увімкнули російські телеканали замість українських. Згодом співробітники Концерну спільно з СБУ змогли вимкнути мовлення російських каналів у Кра-

маторську, і озброєні проросійські активісти покинули об'єкт. Проте вже 18 квітня озброєні нападники знову захопили телевежу Концерну РРТ у Краматорську. За словами прес-секретаря підприємства Павла Білоножка, ця операція була добре спланована, адже цього разу силовики прийшли з технічними спеціалістами, які налагодили роботу телевежі таким чином, що її можна було знеструмити лише через електропостачальну компанію. «Мені здається, що це захоплення довго планувалось. Їхні технічні спеціалісти настільки швидко все налаштували, що мені здається, що були якісь попередні тренування», — зазначив прес-секретар Концерну.

Загалом, за інформацією в. о. гендиректора Концерну РРТ Костянтина Захаренка, протягом кінця березня — початку квітня було зафіксовано шість спроб проникнення на об'єкти Концерну в різних регіонах України. Крім того, ІМІ зафіксовано 13 нападів на ТРК та 8 випадків захоплень телевеж у східних регіонах країни.

ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Впродовж 2014 року було зафіксовано 142 випадки перешкоджання роботі журналістів.

Переважно перешкоджали проведенню фото і відео зйомці — зафіксовано 60 таких випадків, не пускали журналістів до державних закладів — 25 випадків, а також виганяли з державних установ — 13.

Найбільше у 2014 році роботі журналістів перешкоджали приватні особи — «невідомі». Всього було зафіксовано 37 подібних випадків. При цьому під невідомими могли виступати як представники різних охоронних структур у цивільному одязі, так і «тітушки», чиї дії запам'ятались по Майдану, прихильники різних політичних сил та течій тощо.

Так 20 лютого в Котовську Одеської області тітушки із стусанами та образами напали на журналіста і блогера «Телекритики» Сергія Левітаненка. Інцидент стався, коли журналіст знімав, як з міста організовується виїзд міліціонерів. Журналісту вдалося дізнатись, що в автобусі перевозили представників Котовської міліції.

У 2014 році в Україні відбулись і президентські, і парламентські вибори, «референдум» в Криму, і відповідно частина перешкоджань законній професійній діяльності журналістів була скоєна представниками різноманітних дільничних виборчих комісій (загалом, 19 випадків). Так, наприклад, 25 травня знімальну групу телеканалу ZIK не пустили стежити за підрахунком голосів на кількох дільницях у Львові. Члени більшості виборчих комісій побажали працювати за зачиненими дверима. В окупованому Криму 16 березня, під час організованого самопроголошеною кримською «владою» т. зв. «референдуму», перешкоджання діяльності журналістів набуло критичних масштабів. Так у Джанкої вхід для представників ЗМІ на виборчі дільниці взагалі був суворо заборонений. Як пише Центр журналістських розслідувань, журналістів категорично не допускали на виборчі дільниці, посилаючись на якесь розпорядження «зверху». Знімати було дозволено тільки при вході в зал для голосування, тобто на порозі і фасад будівлі виборчих дільниць.

У 2014 році роботі журналістів активно перешкоджали депутати різних рівнів — всього ІМІ було зафіксовано 14 таких випадків. Так, у Іллічівську Одеської області 16 грудня

депутати своїм голосуванням заборонили головному редактору міського інформаційного ресурсу «Вести Ильичевск» Ліані Фатєєвій бути присутньої на відкритому засіданні міськради. За словами Фатєєвої, це вперше в історії міста Іллічівськ журналіст змушений відстоювати свої права за допомогою правоохоронних органів.

12 випадків перешкоджань журналістській діяльності були пов'язані з правоохоронцями, зокрема, з подіями на Майдані. 25 січня під час Майдану у Черкасах один із бійців спецпідрозділу «Беркут» схопив камеру фотокореспондента інтернет-видання «Про все» Маріанни Немченко, коли вона знімала операцію із затримання групи молодих людей, і змусив її знищити всі фото та відео під загрозою знищення апаратури, повідомляється на сайті видання.

Щодо регіонів, то найбільше перешкоджань сталося у Криму — 31 випадок, далі у Київській області (21 випадок) та Донецькій області (14 випадків).

Звичайно, досить логічно, що перше місце серед регіонів зайняв саме Крим, де 2014 року відбулась справжня зачистка інформаційного простору. 5 березня у Сімферополі бійці так званої «самооборони Аксьонова» заблокували представника ОБСЄ з питань свободи слова Дуню Міятович, яка проводила зустріч із редакторами кримських ЗМІ та громадськими діячами в готелі «Україна». Представники «самооборони» перекрили головний вхід до готелю, а також блокували всі під'їзди до будівлі.

Друге місце серед регіонів займає Київ. Тут відбувались основні події Революції Гідності, також тут сконцентрована велика кількість різних офіційних, адміністративних установ, деякі з яких не готові бути відкритими для преси у своїй роботі.

21 січня знімальній групі «5 каналу» в Держархбудінспекції України перешкоджали вести зйомку протесту жителів Подолу в м. Києві щодо незаконного, на їх думку, будівництва дитячого садка. «Спортсмени заблокували вхід до приміщення держахбудівництва. Людей, які прийшли поскаржитись на будівництво дитсадку на Подолі, не пускають всередину», — написав журналіст 5 каналу, додаючи що їм самим виривали з рук мікрофон, вибили телефон з рук.

Третє місце за кількістю перешкод очікувано зайняв Донецький регіон (14 випадків). Тут загалом розгортались події подібні до Криму, в перешкоджанні діяльності журналістів брала участь як самопроголошена влада, так і місцеві проросійські активісти.

11 травня у Донецьку на «референдумі» з питання незалежності так званої «Донецької народної республіки», який проводили сепаратисти, українським журналістам не дозволили проводити фото- та відеозйомку. Водночас, усім іншим — знімальним групам російського телебачення й прихильникам «Донецької народної республіки», які явно висловлювали свою симпатію стосовно того, що відбувалося, знімати дозволили.

ЦЕНЗУРА

У 2014 році ІМІ зафіксував 138 випадків цензури. Найбільше з цензурою стикнулися на сході України та у Криму (Донецька область — 41 випадок та Луганська область — 38), Крим — 27 випадків. Переважно цензура здійснювалась щодо телеканалів — 87 та окремих журналістів — 15. Цензурували найбільше «ЛНР» — 37 випадків, «ДНР» — 23 випадки, та так званий «уряд Аксьонова» — 19 випадків.

На початку 2014 року стало відомо про розроблений режимом Віктора Януковича план по боротьбі з протестами та по введенню фактично диктаторського правління. Відповідно до оприлюдненого народним депутатом Геннадієм Москалем плану спецоперацій «Бумеранг» і «Хвиля», українські спецслужби планували вимкнення ряду загальнонаціональних каналів, зокрема 5 каналу, «24», «Еспресо TV», ТВі та «1+1» у межах антитерористичної операції з розгону Євромайдану. «Напередодні та під час проведення антитерористичної операції (так називали плановану силовиками спецоперацію проти Євромайдану) передбачити припинення трансляції телеканалів «5 канал», «24», «Expreso.TV», «ТВі», «1+1», — говорилось в оприлюдне-

ному нардепом плані. Крім того, спецслужби планували перед проведенням спецоперацій доведення своїх вимог до протестувальників через ЗМІ, трансляцію на центральних телеканалах інформаційних повідомлень про вчинення протестувальниками протиправних дій.

Фактично щодо ЗМІ цей план почав реалізовуватись. Так, 18 лютого стало відомо, що «5 канал» відключили по всій Україні. Як повідомляло Бі-Бі-Сі Україна, мовлення через супутник також переривалося, але за кілька хвилин відновилося. Сайт «5 каналу» також не працював. Пізніше ведучий каналу Артем Овдієнко повідомив, що телеканал недоступний по всій країні. «5-й канал, зараз тільки в Інтернеті, ефірну трансляцію вирубали намертво по всій країні», — написав він у Facebook.

Того ж 18 лютого у каналу інтернет-телебачення Hromadske.TV виникли проблеми з передачею сигналу — на каналі зникав звук. Як уточнив ведучий Hromadske TV Кутєпов, глушилися радіочастоти, на яких працюють радіомікрофони мовника. Коли Hromadske.TV переналаштувало частоти, сигнал відновився.

Після краху режиму Януковича, лідерами по зафіксованим випадкам цензури стали окуповані райони Донецької та Луганської областей, а також Крим. Так, загалом на Донецьку область припав 41 зафіксований випадок цензури, на Луганську область — 38, на Крим — 27 випадків. При чому випадки цензури там набули не лише масового, але й системного характеру, коли через цензуру була припинена робота чи трансляція практично всіх українських ЗМІ.

Так, 9 березня в Криму з аналогового мовлення вимкнули всі українські телеканали, частково їх було замінено на російські канали. Кримські канали також було частково замінено.

10 березня у Сімферополі було відключено цифрове ефірне мовлення українських телеканалів. Як повідомляє «Інтерфакс-Україна», на частотах українських телеканалів транслюються російські «Первый канал», НТВ, «Россия-РТР», СТС, ТНТ, Рен-ТВ, ТВ-3. Також з'явилися декілька телеканалів Республіки Татарстан (РФ).

14 березня в Криму почали повністю або частково вимикати українські радіостанції. Як повідомили в Національній раді з питань телебачення і радіомовлення, станом на 16.00 14 березня по всій території Криму невідомими або під примусом невідомих озброєних людей здійснювалися втручання в ефір українських радіостанцій. Відключалися українські новини або повністю мовлення радіостанцій. Натомість вмикалися ролики із закликом прийти на референдум щодо статусу Криму. Зокрема, в Керчі відключено ефірний частотний радіопередавач ТРК «Бриз», через який транслювалися всі українські радіостанції.

В Криму було також запущено цензуру і щодо окремих неугодних кримській «владі» людей та тем. Так, 22 квітня нова «влада» Криму в усній формі звеліла кримськотатарській редакції ДТРК «Крим» «не показувати» лідера кримськотатарського народу Мустафу Джемілєва і низку членів Меджлісу. Згідно з повідомленням інформованого джерела, нова «влада» Криму вирішила застосувати санкції проти лідера кримських татар і спробувала ввести цензуру в частині висвітлення діяльності Меджлісу.

За подібним сценарієм десь через місяць почали розгортатися події і в окупованих районах Донецької та Луганської областей.

Так, 28 квітня невідомі озброєні люди захопили приміщення Концерну РРТ в Донецьку. Після цього невідомі озброєні люди відключили цифрове мовлення українських телеканалів, а з аналогового пакету були вимкнені 5-й канал і УТ-1. За інформацією співробітників телецентру, невідомі провели перекомутацію на трансляцію російських каналів за прикладом Криму. «Цим займалися не місцеві фахівці. Загарбники привезли з собою не українських фахівців та обладнання для прийому російських каналів та подальшої передачі в ефір», — розповіли джерела.

Фактично вимкнення українських телеканалів з кабельних мереж відбувалося по всіх окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Зрештою, 15 липня речник Інформаційного центру РНБО Андрій Лисенко заявив, що терористи відключили в Донецьку мовлення усіх українських телеканалів.

24 липня лідер самопроголошеної «Донецької народної республіки» Ігор Гіркін (Стрєлков) заборонив журналістам працювали на підконтрольній бойовикам території в зоні бойових дій. За указом Стрєлкова, «журналістам, телеоператорам, фотокореспондентам під час бойових дій заборонено вести фото-, відео-, аудіо-фіксації, а також перебувати у зоні бойових дій і на території у безпосередній близькості від військових об'єктів».

16 вересня так зване «міністерство інформації та зв'язку» терористичної організації «ДНР» надіслало провайдерам підконтрольного регіону листа, у якому вимагалося заблокувати 27 сайтів, які публікували новини Донеччини.

Варто зазначити, що в 2014 році були також зафіксовані спроби оточення Віктора Януковича, а також безпосередньо росіян цензурувати підконтрольні їм видання в Україні. Так в холдингу UMH Group, який належить Сергію Курченку, заборонили висвітлювати події в Росії у негативному світлі, повідомив Еспресо.TV з посиланням на власні джерела у холдингу. Зокрема відомо, що у медіа-холдингу Курченка, до якого, наприклад, належать сайт korrespondent.net, forbes.ua та журнал «Корреспондент», з'явилися темники щодо Росії. Так, журналістам у матеріалах було заборонено використовувати будь-яку іронію щодо російської політики та подій в Росії.

Серед випадків цензури, які були зафіксовані у 2014 році, відзначився також бізнесмен Рінат Ахметов, юристи якого вимагали від деяких українських і зарубіжних ЗМІ видалити публікації з критикою олігарха. Так, провайдер телеканалу Еспресо.TV отримав листа від юридичної компанії Ахметова AKIN GUMP STRAUSS HAUER&FELD LLP, в якому вимагалося зняти з публікації статтю «Чому Ахметов не зупинить Донецький сепаратизм», повідомив сайт каналу.

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

У 2014 році ІМІ зафіксував 14 випадків порушень доступу до публічної інформації. З них переважна більшість порушень стосувалась діяльності виконавчих органів влади (Міністерства охорони здоров'я, Антимонопольного комітету України, ДК «Укрборонпром», Дніпропетровського обласного центру зайнятості, Служби автомобільних доріг в Миколаївській області) — 5 випадків, та правоохоронних органів (Міністерства внутрішніх справ, прокуратури Миколаївської області, прокуратури Рівненської області) — 3.

В основному, журналісти цікавилися скільки коштів було потрачено на робочі поїздки чиновників, запитували інформацію про декларації, майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру політиків та високопосадовців.

Що запитували:

- скільки коштів було потрачено на робочу поїздку Раїси Богатирьової до Миколаєва;
- декларації політиків з Партії регіонів;
- з приводу комунальних та приватних об'єктів культурної спадщини;
- про витрати концерну Укроборонпром на рекламу його керівника;
- щодо надання відомостей із декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за 2013 рік голови Рівненського міськсуду та решти суддів суддівського корпусу Рівненського міськсуду;

- усний запит про інформацію з питань працевлаштування переселенців зі сходу;
- отримання копії наказів міністра Арсена Авакова про нагородження осіб відзнакою «Вогнепальна зброя»;
- прізвища осіб, які очолювали обласну прокуратуру в період з 25 лютого 2010 року по 22 лютого 2014 року;
- копій заповнених декларацій кандидатів в народні депутати по 79-му виборчому округу та депутатів Василівської міської ради;
- надання інформації про імена та прізвища рівненських корупціонерів;
- копію договору з ТОВ «ВОГ Рітейл», згідно з яким служба автодоріг закупила бензин по ціні 18 гривень за літр у червні 2014 року, коли паливо коштувало близько 15—16 гривень за літр;
- надати копії декларації про доходи прокурора Рівненської області Сергія Кубрака.

У всіх випадках журналістам було відмовлено у наданні інформації, яку вони намагалися отримати.

Зокрема, 26 лютого в апараті Верховної Ради відмовилися надати журналісту Сергію Лещенко декларацію про доходи політиків Партії регіонів. «Я просив надати декларації за 2011—2012 роки десяти найодіозніших регіоналів, на кшталт Іванющенка, Пшонки-молодшого, Януковича-молодшого, Клюєва-молодшого, а також члена "Батьківщини" Дубового», — зазначив журналіст. 26 лютого Лещенко отримав відмову, підписану заступником керівника управління апаратом Верховної Ради, з аргументацією — «надати відповідні декларації немає законних підстав».

11 серпня Рівненський міський суд з запізненням на 13 днів відповів на запит порталу «Четверта влада» щодо надання відомостей із декларацій за 2013 рік голови Рівненського міськсуду та решти суддів суддівського корпусу. Також у відповіді зазначили, що запитувану інформацію журналіст може отримати з декларацій, які оприлюднені на сайті Рівненського міського суду. «Така відповідь — теж суперечить нормам ЗУ "Про доступ до публічної інформації", де зазначається, що відповідь розпорядника інформації про те, що інформація може бути одержана запитувачем із загальнодоступних джерел, вважається неправомірною відмовою в наданні інформації», — пише видання. З цього приводу редакція надіслала скаргу в прокуратуру.

ПОЛІТИЧНИЙ ТИСК

У 2014 році ІМІ було зафіксовано 21 випадок політичного тиску. В основному тиск чинили центральна та міська влада, народні депутати, правоохоронці, представники самопроголошеної «Донецької народної республіки», окупаційна влада Криму тощо.

Так, минулого року зафіксовано 6 випадків вчинення тиску органами центральної та міської влади. З початку року фіксувались факти тиску, що набирав загальнонаціонального масштабу, на ЗМІ з боку авторитарного режиму Віктора Януковича.

Хто тиснув:

- центральна та міська влада — 6;
- «ДНР» — 4;
- кримська окупаційна влада — 3;

- народні депутати — 2;
- правоохоронці — 2;
- озброєні нападники — 1;
- інтернет-клон — 1;
- Петро Порошенко — 1;
- фігурантка розслідування — 1.

Донецьк — 4

- «ДНР» вимагає від донецьких ЗМІ за 10 днів пройти перереєстрацію;
- «ДНР» вимагає від донецьких ЗМІ реєструватися у «міністерстві інформації»;
- донецьке інтернет-видання «УРА-інформ. Донбас» тимчасово призупиняє свою роботу через тиск «ДНР»;
- «ДНР» зобов'язала всі ЗМІ, включаючи блогерів, проходити реєстрацію.

Київ — 3

- народні депутати від ВО «Свобода» змусили в. о. гендиректора НТКУ Олександра Пантелеймонова написати заяву про звільнення.
- створено клон «Української правди».
- Президент України Петро Порошенко наказав генеральному прокурору покарати журналіста «Дзеркала тижня» Дмитра Менделєєва за статтю про незаконний продаж зброї держструктурами.

Крим — 3

- Державна Рада Криму має намір боротися із засобами масової інформації, які отримують грошові гранти з інших країн;
- директора творчого об'єднання кримськотатарських програм ДТРК «Крим» Сеітісляма Кішвєєва зняли з посади за результатами так званого службового розслідування. Формальною причиною звільнення директора кримськотатарських програм стало те, що редакція не забезпечує дослівного перекладу кримськотатарських програм російською мовою;
- у Федеральну службу з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій Росії (Роскомнадзор) надійшла скарга на кримськотатарську газету «Авдет». Головний редактор видання Шевкет Кайбуллаєв був запрошений на бесіду в прес-службу управління ФСБ в Криму, де його і проінформували про дану скаргу. У ній зазначалося, що газета друкує екстремістські матеріали.

Полтавщина — 2

- голова Полтавської облради Петро Ворона заявив у міліцію на активістів через статті про корупцію;
- журналісти телеканалу «Візит» (м. Кременчук Полтавська область) заявляють про тиск з боку місцевої влади та спроби взяти під контроль телеканал і просять захистити від чиновників.

Чернігів — 1

- озброєні нападники змусили генерального директора Чернігівської ОДТРК Аркадія Білібаєва написати заяву на звільнення.

Ужгород — 1

- головний редактор «Закарпаття онлайн» Олег Диба заявив про тиск з боку представників правоохоронних органів та одного з впливових місцевих бізнесменів з метою «закрити рота» і задля цього проти нього чиниться кримінальне переслідування.

Вінниччина — 1

- за поданням голови РДА відбулася прокурорська перевірка газети «Липовецькі вісті» за передрук з «Української правди» матеріалу під назвою «Кацапська побрехенька».

Львів — 1

- львівський журналіст Влад Якушев, який викрив незаконне захоплення землі, заявляє про переслідування з боку фігурантки його журналістського розслідування.

Луганщина — 1

- у Сєвєродонецьку (Луганська область) обласний відділ МВС боротьби з кібер-злочинністю вилучає комп'ютери і сервери з головної станції основного постачальника кабельного телебачення та Інтернету ТОВ «Вокар-Холдинг» за проукраїнську позицію.

Луцьк — 1

- головний редактор волинської обласної газети «Волинь-нова» Олександр Згоранець вважає звернення Ковельської районної ради до Волинської обласної ради, Волинської обласної державної адміністрації, районних та міських рад Волинської області, Національної спілки журналістів України щодо збереження посади власкора газети «Волинь-нова», яке було ухвалене депутатами на сесії Ковельської районної ради 25 липня, безпрецедентним втручанням у діяльність газети.

Сумщина — 1

- директор комунального медіа-холдингу у м. Шостка Сумської області (входить ТРК «Акцент» і газета «Полісся») Ірина Коваленко заявила про тиск, який чиниться на неї з метою усунення з посади. І вважає, що народний депутат Ігор Молоток через своїх людей хоче взяти під контроль підпорядковані їй ЗМІ.

Рівненщина — 1

- депутати Дубенської міської ради (Рівненська область) наполягають на створенні спеціальної депутатської комісії для ревізії друкованого громадсько-політичного тижневика «Замок». Своє рішення вони мотивують тим, що газета мало про них пише.

27 січня 2014 року журналіст 5 каналу Роман Чайка заявив, що провладним ЗМІ влада Януковича спрямувала «темники» щодо того, як висвітлювати акції протестів у регіонах України. «Ось порція "темників" блакитної партії (Партії регіонів — ред.) на сьогодні. Це лише найважливіше з усього сміття. Як десь побачите цей "брєд" з високим стилем мови та брехні — не передруковуйте і не посилайтесь на це», — закликав він колег-журналістів.

18 жовтня державний концерн «Укроборонпром» та Міністерство оборони України подали позов на «Дзеркало тижня. Україна», автора тижневика Дмитра Менделєєва та акти-

віста-волонтера батальйону «Азов» Світлану Зварич. Президент України Петро Порошенко доручив Генпрокуратурі притягнути до відповідальності Мендєлєєва за статтю після перевірки «у випадку підтвердження наявності складу злочину», повідомляє видання.

27 червня прес-служба самопроголошеної «Донецької народної республіки» заявила, що всі ЗМІ, які діють на території "ДНР", зобов'язані у десятиденний термін пройти реєстрацію в так званому «міністерстві інформації та масових комунікацій ДНР».

12 вересня стає відомо, що бойовики з так званої «ДНР» посилили тиск на журналістів з донецького регіону і вимагають обов'язкової реєстрації діяльності у так званому «міністерстві інформації». Того ж дня було розповсюджено заяву «ДНР», згідно з якою обов'язковій реєстрації підлягають всі типи ЗМІ, включаючи інтернет-видання та приватні блоги, які мають понад 7 тис. відвідувачів на добу.

За подібним сценарієм трохи розгорталися події і в окупованому Криму. Так, 25 липня у Федеральну службу з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій Росії (Роскомнагляд) надійшла скарга на кримськотатарську газету «Авдет», повідомив головний редактор видання Шевкет Кайбуллаєв. За його словами, 24 липня він був запрошений на бесіду в прес-службу управління ФСБ в Криму, де його і проінформували про дану скаргу, в якій газету «Авдет» звинувачено у публікації екстремістських матеріалів. До числа таких було віднесено, наприклад, публікацію рішення Меджлісу кримськотатарського народу від 4 липня про бойкотування виборів в "Держраду" і місцеві органи влади», — розповів Шевкет Кайбуллаєв.

ЕКОНОМІЧНИЙ ТИСК

Всього у 2014 році ІМІ було зафіксовано три випадки економічного тиску. Випадки сталися у Донецьку, Одесі та Києві. При цьому тиск чинився як на окремих журналістів, так і на цілі редакції видань, які були чимось неугодні владі.

10 лютого редакцію інтернет-видання «Новости Донбасса» виселили з приміщення, яке вони арендували під офіс. За словами головного редактора «Новости Донбасса» Олексія Мацуки, причини не назвали, просто розірвали договір. «Ми пов'язуємо це з тиском на нас з боку противників Євромайдану, аби ми зазнали труднощів», — розповів Мацука. Він розповів, що «Новости Донбасса» є незалежним виданням, яке висвітлює багато аспектів, незручних владі. Зокрема, «Новости Донбасса» розповідали про події на Євромайдані від самого його початку. Журналісти ресурсу організували акцію протесту, пов'язану з законами від 16 січня. Після цього Олексій Мацука неодноразово отримував смс-погрози від невідомих осіб, його персональні дані опублікували на реакційному ресурсі.

11 листопада генеральний директор Одеської обласної державної телерадіокомпанії Марина Аксьонова одноосібно прийняла рішення розформувати редакцію суспільно-політичних програм «Новий день». Працівники редакції «Новий день» розцінили таке рішення гендиректора не інакше як цензуру та утиски свободи слова. «Адже заборонили прямий ефір редакції саме після того, як в одній з програм Оксана Піднебесна порушила гостру тему — сепаратизм на півдні Одещини, зокрема у Бессарабії. Цей випадок став резонансним в Одесі, бо від ефіру журналістку спочатку незаконно відсторонили, а потім ще й винесли догану», — йшлося у листі, який підписали семеро працівників редакції.

У коментарі «Телекритиці» Марина Аксьонова заперечила, що одноосібно ухвалила рішення про зміну штатного розпису. Водночас варто нагадати, що ще у квітні 2014 року частина творчого колективу Одеської ОДТРК вимагала звільнити з посади генерального директора саму Марину Аксьонову, контракт якої закінчувався саме у квітні. У серпні Аксьонова відсторонила від ефіру ведучу Одеської ОДТРК Оксану Піднебесну.

У листопаді журналістка з Донецька, власний кореспондент УНІАН у Донецькій області Олена Колгушева заявила про цензуру та утиски з боку керівництва в інформаційному агентстві. «...мені погрожують звільненням з роботи за правду. Хочуть позбавити мене роботи тоді, коли я змушена через загрозу життю мені і моїй родині вже 7 місяців не жити вдома…», — написала журналістка у відкритому листі, зазначаючи, що точно знає, що стало каталізатором подібних дій керівництва. Як розповіла Колгушева, 6 листопада у стрічці УНІАН вийшла її інформація про те, що терористи в Донецьку відправляють великі суми грошей через «Ощадбанк» у Росію. Її новину поставили на сайт УНІАН, в загальний доступ. 7 листопада і на сайті, і у стрічці УНІАН для передплатників вийшла новина зі спростуванням від «Ощадбанку». Як розповіла Колгушева, увечері 7 листопада вона отримала повідомлення від одного з регіональних редакторів про те, що шеф-редактор УНІАН Михайло Ганницький незадоволений її роботою і хотів би, щоб вона написала заяву про звільнення. Також, зауважує вона, він дав усне розпорядження ігнорувати новини, надіслані нею — не публікувати їх ні на сайті УНІАН, ні у стрічці, яка доступна передплатникам. Як пише журналістка, поговорити по суті з Ганницьким у неї так і не вийшло, оскільки він ігнорував її листи. На думку журналістки, в УНІАН намагалися штучно створити ситуацію, за якої виникне привід звільнити її хоч за щось.

СУДОВІ ПОЗОВИ ПРОТИ ЗМІ ТА ЖУРНАЛІСТІВ

У 2014 року ІМІ було зафіксовано 9 випадків судових позовів проти журналістів та ЗМІ.

Представники виконавчої влади чотири рази за 2014 рік зверталися з позовами до суду проти журналістів із приводу спростування інформації, що стосувалася безпосередньо їх, та вимагали відшкодування нібито отриманої моральної шкоди. Також позови до журналістів та ЗМІ у 2014 році подавалися двома комерційними організаціями, акціонером однієї великої корпорації та громадською організацією. Серед регіонів-лідерів за позовами проти ЗМІ — Львівська та Чернівецька області (подано по 3 позови). Загальна сума грошових компенсацій, які вимагали позивачі, коливалась від 90 тисяч до 2 мільйонів гривень.

Позови проти журналістів та ЗМІ подавали:

- представник ОО «Майдан» та голова Громадської ради при УСБУ в Чернівецькій області Володимир Вакарюк;
- начальник Департаменту державної служби боротьби з економічними злочинами МВС України Василь Пісний;
- власник ТМ «Хортиця» Євген Черняк;
- екс-народний депутат від Партії регіонів Володимир Олійник;
- як фізична особа подав позов заступник начальника ДАІ Києва;

- ТзОВ «Ріксос Прикарпаття»;
- ТОВ «Золотий коровай»;
- високопоставлений чиновник (ім'я невідоме).

Регіони:

- Львів і Львівщина — 3 («Наші гроші. Львів», Захід.нет, «Трускавецький вісник»);
- Чернівці — 3 (газета «Час», інтернет-видання «БукІнфо» та «BukNews»);
- Запоріжжя — 1 (газета «Субота. Плюс»);
- Київ — 2 («Дорожній контроль», «Правдошукач»);
- Житомир — 1 (інтернет-портал Житомир.info);
- Херсонщина — 1 (інформаційний відеопортал «Новий Візит», м. Генічеськ).

СУДОВІ ПОЗОВІ ВІД ЖУРНАЛІСТІВ

У 2014 році ІМІ було зафіксовано 4 судових позови від журналістів.

У трьох випадках журналісти позивалися до органів державної влади через порушення закону про доступ до публічної інформації:

- до **Міністерства економічного розвитку і торгівлі України** (журналістка бюро «Свідомо» Марія Землянська оскаржувала відмову міністерства в наданні публічної інформації щодо виконання державним службовцем її обов'язків. 1 квітня 2014 року надіслала запит до міністерства з проханням надати інформацію стосовно участі представника міністерства Зайцевої С. П. у сесії Сторін Рамкової конвенції з боротьби проти тютюну ВООЗ, що відбулася з 12 по 17 листопада 2012 році у м. Сеул, Республіка Корея. Журналістка просила підтвердити повноваження Зайцевої, надати копію технічного завдання від міністерства для участі у цьому заході та інформацію стосовно джерел та розміру фінансування поїздки. У відповідь на запит міністерство підтвердило, що Зайцева брала участь у конференції в складі української делегації та надало інформацію щодо фінансування поїздки. Однак, було відмовлено в наданні технічного завдання, оскільки, на думку Міністерства, воно містить службову інформацію);
- до **Адміністрації Президента та Верховної Ради** (інформаційне агентство «Українські новини» оскаржувало у суді відмови АП та ВР надати копії декларацій посадовців);
- до **Дніпропетровського відділення Фонду соціального страхування** (журналістка дніпропетровської газети «Горожанин» Ольга Юдіна подала два позови до Дніпропетровського окружного адміністративного суду щодо ненадання інформації на її запит Дніпропетровським відділенням фонду соціального страхування. Юдіна провела розслідування в рамках проекту журналістських розслідувань Objective. Вона описала зловживання посадовцями фонду на тендерах із оздоровлення дітей. Проте низку інформації на її запити фонд не надав).

У **четвертому випадку журналіст позивалася до керівництва чернівецького телеканалу ТВА** через незаконне звільнення після виходу в ефір сюжету про так зване сокирянське Межигір'я, в якому фігурував заступник прокурора Чернівецької області Станіслав Банчук (позов подала екс-головний редактор телеканалу ТВА Юлії Сафтенко до

керівництва компанії щодо незаконного звільнення. Позивачка вимагала поновити її на посаді, виплатити кошти за вимушені прогули та стягнути моральну шкоду).

ДОПИТИ

Протягом 2014 року зафіксовано два випадки допитів.

Один стався в Чернівцях — допитували шеф-редактора щотижневика «Час» Петра Кобевка у справі захоплення обласної державної адміністрації мітингувальниками 24 січня. Журналіст переконаний, що це спроба тиску на нього з боку владних органів та намагання закрити йому рота.

Як повідомив Кобевко, він відмовився давати свідчення в якості свідка відповідно до ст. 63 Конституції України у зв'язку з тим, що 3 лютого голова Чернівецької ОДА Михайло Папієв під час брифінгу публічно заявив, що він (Петро Кобевко) є співучасником захоплення приміщення, де розташована ОДА, і повинен, в тому числі, нести кримінальну відповідальність.

Кобевко переконаний, що Папієв за день до допиту його в якості свідка вчинив спробу чинити тиск на слідство, адже огульно звинуватив його в співорганізації того, чого, запевняє шеф-редактор видання, і не було.

Другий випадок стався у Волгограді в Росії з журналістами телеканалу 1+1. Спецкореспондента ТСН у Росії Маргариту Ситник та оператора програми затримала група чоловіків, які назвалися «оперуповноваженими». У свою чергу канал «1+1» заявив про своє занепокоєння переслідуванням журналістів ТСН в Росії. «Оперуповноважені» скопіювали всі документи знімальної групи, також обшукали номери в готелі, в яких зупинилися журналісти. Прохання журналістів переписати дані «представників» російських правоохоронних органів було відхилено. Журналістів відпустили після того, як поставили питання про мету поїздки і нагадали, що всі дії журналісти мають обов'язково погоджувати з адміністрацією області.

ОБШУКИ

У 2014 році ІМІ було зафіксовано три випадки обшуків.

Всі випадки обшуків були пов'язані з кримінальним провадженням щодо екс-політиків та провладних бізнесменів, які асоціювалися з цими виданнями.

15 січня співробітники міліції провели обшук у редакції одеського телеканалу «АТВ». Як розповіли співробітники «АТВ», прийшовши до редакції, міліціонери відразу відключили всі комп'ютери. Обшук вели співробітники служби по боротьбі з економічною злочинністю з Приморського райвідділу міліції Одеси. Як повідомило видання «Таймер», обшук проходив в рамках кримінального провадження, розпочатого за статтями 364 і 366 Кримінального кодексу (зловживання владою або службовими повноваженнями і службова фальсифікація). Як повідомив Укрінформу керівник ВГЗ ГУ МВС України в Одеській області Володимир Шаблієнко, «найімовірніше це пов'язано із кримінальним провадженням відносно екс-нардепа Ігоря Маркова, який на той час перебував під арештом у Києві, і відповідно, ним займалися столичні правоохоронці».

15 липня співробітники Управління по боротьбі з організованою злочинністю (УБОЗ) ГУ МВС України в Запорізькій області провели обшук у редакції запорізького інформаційного агентства «Репортер». Як повідомляє видання «Коментарі Запоріжжя», згідно з офіційною версією міліції, обшук в інформагентстві був проведений у зв'язку з тим, що запорізький бізнесмен Євген Анісімов, який перебуває в розшуку, нібито неодноразово особисто приїжджав до редакції. У результаті слідчо-оперативних дій міліціонери вилучили у журналістів всю комп'ютерну техніку. Журналісти стверджують, що співробітники міліції намагалися заблокувати роботу видання і пов'язують ці події зі своєю професійною діяльністю.

Обшук у редакції газети «Вести» пройшов 11 вересня. В ході обшуку СБУ вилучила сервери видання. За інформацією «Громадське ТБ», також пройшов обшук в типографії «Мега-Поліграф», в якій друкують частину випуску «Вестей». Люди, які здійснюють обшук, представилися співробітниками СБУ і попросили всіх залишити приміщення. Редакція відзначила, що у неї на той момент не було офіційних відомостей, з чим пов'язані такі дії спецслужби.

Як пізніше заявили в СБУ, у газеті «Вести» проводилися процесуальні дії у межах кримінального провадження за ст. 110 (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) та на підставі ухвали суду. У Головному управлінні СБУ також уточнили, що у квітні 2014 року під час перевірки податковими органами м. Суми дотримання податкового законодавства з боку ТОВ «Вісті Мас Медіа» було виявлено низку порушень. Зокрема, Міндоходів встановило, що підприємство «Торггазстрим ЛТД» (Сімферополь) перерахувало 93,6 млн грн на адресу Сумського приватного підприємства, яке тривалий час декларувало відсутність господарської діяльності. Після чого зазначена сума була перерахована на рахунок «Вісті Мас-Медіа». У зв'язку з цим податкова міліція розслідує причетність компанії «Вісті Мас-Медіа», яка займається випуском щоденної безкоштовної газети «Вести», до незаконної конвертаційної діяльності. Власник холдингу «Мультимедіа Інвест Груп», видавець газети «Вести» Ігор Гужва заперечив факт несплати податків свого холдингу і причетність до тіньових схем. Як не раз зазначалось в українських ЗМІ, газета «Вести» відрізняється маніпулятивною подачею подій під час Майдану, у Криму та на Донбасі.

КІБЕР-ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЗМІ ТА ЖУРНАЛІСТІВ

Минулого року ІМІ було зафіксовано сталося 68 випадків кібер-злочинів проти ЗМІ та журналістів.

Найбільше хакерських атак зазнали сайти ЗМІ Києва — 40 випадків із 68.

У більшості випадків невідомо, хто здійснював хакерські атаки і звідки вони велися.

Можна з певною долею вірогідності говорити, що переважна більшість зафіксованих під час Євромайдану випадків кібер-атак (всього за січень — лютий було зафіксовано 18 подібних випадків) мала відношення до позиції ЗМІ щодо ситуації в країні. Можна говорити про певну системність кібер-злочинів, що здійснювались у цей час. Зокрема, серед постраждалих в цей період ЗМІ переважна більшість займала незалежну позицію, або підтримували ЗМІ з такою ж позицією.

25 січня сайт опозиційної «Української правди» атакували хакери. 27 січня сайт 5 каналу зазнав потужних хакерських атак. «Сьогодні об 11-й годині невідомі зловмисники розпочали чергову серію потужних DDoS-атак на сайт 5 каналу. IT-спеціалісти роблять усе можливе, щоб відновити роботу сайту», — зазначала редакція. 27 січня ще один опозиційний сайт Zaxid.net зазнав потужної DDoS-атаки, що призвела до блокування сайту.

28 січня на сайт мультимедійного сервіс-провайдера Divan.tv, який транслював «Еспресо.TV», 5 канал, ТВі і «Громадське ТБ», було здійснено масовану DDoS-атаку. Хто саме атакував сайт сервісу, невідомо. Однак Divan.tv пов'язує атаки з тим, що портал опублікував інформацію про популярність інформаційних інтернет-телеканалів «Еспресо.TV», 5 канал і «Громадське ТБ».

Лише за один день — **10 січня** — масованої кібер-атаки зазнали одночасно три сайти в Закарпатській області, що здійснювали висвітлення подій на Майдані — сайти Mukachevo.net, Zakarpattya.net.ua, Panorama-mukachevo.com.

Попри закінчення Євромайдану, кібрер-атаки на ЗМІ та журналістів у березні не лише не припинилися а їх кількість зросла — за цей місяць нараховується 18 зафіксованих випадків кібер-злочинів. Таким чином, за перших три місяці 2014 року загальна кількість зафіксованих кібер-злочинів сягнула 36, що становить приблизно половину від загальної кількості зафіксованих у минулому році кібер-злочинів. Крім нарощення кількості кібер-нападів у березні стало зрозуміло, що вони мають виразно антиукраїнське коріння, а принаймні у частини кібер-злочинів є російське коріння. До того ж стало відомо про нібито групу хакерів під назвою «КіберБеркут», які ставили собі за мету блокування діяльності проукраїнських інтернет-видань. Медіа-експерт, викладач УКУ Отар Довженко коментуючи атаку на один з українських сайтів зазначив, що подібні атаки — це частина звичної кібер-війни, яка у наш час супроводжує будь-який міждержавний конфлікт. Вона триває насправді вже доволі давно — українські ресурси страждали від атак ще під час Майдану.

3 березня інтернет-портал «События Крыма» періодично ставав недоступним користувачам через потужні DDoS-атаки. «Потужна DDoS-атака на портал ведеться вже більше тижня. Велика частина комп'ютерів, з яких вона йде, розташована в Москві», — пише видання.

5 березня хакери, які називають себе «КіберБеркутом», зламали сайт Crime.in.ua та виставили на ньому ультиматум до нової влади України — добровільно здатися російським окупантам упродовж дев'яти днів, повідомляють Тексти.

1 липня інформаційний інтернет-ресурс «ДеПо» зазнав потужної DDoS-атаки. Як повідомив шеф-редактор видавничого дому «Картель» Вадим Денисенко, відповідальність за вчинення злочину взяла на себе сепаратистська організація «Кіберберкут».

Крім проросійських злочинців, кібер-злочини вчинялися й іншими групами злочинців, що ставили перед собою якісь інші цілі, зокрема пов'язані і з політичною боротьбою, або покаранням за журналістські розслідування.

Вранці 24 жовтня інтернет-ресурси Інформаційного агентства «Українська медіа група» (інтернет-видання «Преступности.НЕТ», «NikLife» і «Миколаївський футбол») зазнали потужної DDoS-атаки. Про це повідомив головний редактор видання «Преступности.НЕТ» Анатолій Чубаченко. «З року в рік перед виборами наш сайт піддається найпотужнішим

DDoS-атакам, на які недоброзичливі люди витрачають величезні гроші в такі складні для України часи», — зазначив Чубаченко.

11 та 12 листопада інформаційний ресурс громади Приірпіння «Сайт громади Приірпіння» зазнав потужної DDoS-атаки. Редакція зауважила, що останні скандальні публікації «Сайту громади Приірпіння» були про незаконну приватизацію гуртожитку родиною селищного голови.

Були також зафіксовані 2 випадки появи клонів сайтів. Так у листопаді державне інформаційне агентство «Укрінформ» розповсюдило заяву, що у сайту агентства з'явилися два клони, які копіювали контент агентства. Як зазначили у агентстві, один з фейкових ресурсів було створено в Севастополі, і він мав свій, відмінний від оригіналу дизайн, професійну верстку і навіть «рідний» символ «копірайта», ніяк не пов'язаний з Укрінформом. Більше того, цей сайт було занесено до чорних міжнародних списків спамерів, що свідчить, що з нього велася спам-розсилка вірусів та іншого шкідливого вмісту повідомлень.

У двох випадках з загальної кількості були зламані електронні скриньки, відомо також про 1 випадок зламу аканту ЗМІ в соцмережі, та 2 випадки появи клону сайту чи фейкового сайту.

КРИМ

Загалом за 2014 рік у Криму ІМІ було зафіксовано 165 випадків порушень прав журналістів і ЗМІ. З них 155 випадків — з моменту початку російської анексії Криму (з березня 2014 року).

Фактично, з самого початку окупації Криму нова «кримська влада» та представники російської федеральної влади перейшли до системної зачистки півострова від незалежних засобів масової інформації, а також ЗМІ, що дотримувались проукраїнських позицій. При цьому використовувався повний набір інструментів — прямий фізичний тиск, цензура, арешти, кібер-атаки тощо. Внаслідок чого, вже на початку другого півріччя 2014 року можна було говорити про те, що інформаційний простір Криму зазнав докорінних і змін, фактично припинивши своє існування як незалежне інформаційне середовище.

Зміни, які відбувалися у медіа-сфері Криму, можна уповні спостерігати на прикладі ситуації з «Чорноморською телерадіокомпанією».

3 березня держпідприємство «Радіотелевізійний передавальний центр АР Крим» припинило трансляцію Чорноморської телерадіокомпанії на всьому півострові. Тоді ж сайт Чорноморської телерадіокомпанії зазнав потужних DDoS-атак. Атаку на сайт та вимкнення мовлення телеканалу в компанії пов'язали з висвітленням подій в Криму.

4 березня Чорноморській телерадіокомпанії відключили світло. На частотах Чорноморки почав мовити один з російських каналів. Після відключення від кабельних мереж, мовлення Чорноморської ТРК залишилося доступним телеглядачам лише в мережі Інтернет на сайті ЧТРК, а також через супутниковий сигнал.

1 серпня Федеральна служба судових приставів провела опис майна Чорноморської телерадіокомпанії за рішенням Господарського суду Республіки Крим. Судові пристави вилучили арештовану техніку з приміщення «Чорноморки». Пізніше виявилось, що опис майна Чорноморської ТРК стався швидше, ніж суд розглянув позов про заборгованість ТРК.

4 серпня бійці так званої «кримської самооборони» взяли під контроль будівлю опозиційної Чорноморської телерадіокомпанії, яку напередодні опечатали судові пристави, і не пускали на її територію нікого. «По периметру розташувалися співробітники поліції, а за воротами — бійці самооборони. На територію мене не пустили, незважаючи на те, що я є відповідальним охоронцем», — зазначила представник компанії.

Згодом також виявилось, що при вилученні техніки «Чорноморки» вивезли і все обладнання кримського «Центру журналістських розслідувань».

Окупаційна російська влада не лише зачищає внутрішній інформаційний простір Криму, але й блокує інформацію з континентальної України. 11 серпня влада почала відключати українські інформаційні сайти. Зокрема, в Криму обмежено доступ до щонайменше трьох українських інтернет-видань. Так, обмеження торкнулися сайту «Цензор.Нет». Читачів цього ресурсу з окупованого Росією Криму зустрічає повідомлення: «Доступ обмежений за рішенням суду або з інших підстав, встановлених законодавством Російської Федерації».

Одними з найбільш активних ворогів преси у Криму виступила Федеральна служба безпеки (ФСБ) Російської Федерації та самопроголошена кримська влада. Представники цих органів проводять системну роботу в Криму зі знищення незалежного інформаційного середовища на півострові.

Так, 17 вересня ФСБ викликала головного редактора кримськотатарської газети «Авдет» Шевкета Кайбуллаєва для того, щоб вручити офіційне застереження «про неприпустимість дій, що створюють умови для вчинення злочинів, дізнання і попереднє слідство в яких належить до відання ФСБ Російської Федерації». У ФСБ заявили, що мають відомості про те, що громадянин України, Шевкет Кайбуллаєв як головний редактор газети «Авдет» 23 червня 2014 року допустив публікацію тексту, що містить «приховані заклики до того, щоб не брати участь у виборах, а також намір перешкодити законній діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та виборчих комісій», — йдеться в тексті документа. Крім того, редакції газети «Авдет» дали добу для того, щоб звільнити приміщення редакції. Раніше, 16 вересня, у Сімферополі в будівлі Меджлісу кримськотатарського народу співробітники ФСБ Росії провели обшук. Також обшук був проведений у редакції газети «Авдет», офіс якої розташований у будівлі представницького органу кримських татар.

Перспективи кримських ЗМІ у 2015 році вимальовуються також похмурими. Так, 1 жовтня 2014 року представники самопроголошеної кримської влади заявили, що Роскомнагляд застосовуватиме санкції до кримських ЗМІ, які «проводять провокаційну політику».

РЕАКЦІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Українське журналістське середовище лишається одним із найбільш активних у порівнянні з іншими громадськими середовищами в Україні. Тільки протягом 2014 року українські журналісти, медіа-організації, журналістські рухи та регіональні медіа-середовища 148 разів так чи інакше реагували на порушення свободи слова — від заяв різноманітних організацій (з них 11 заяв було оприлюднено рухом «Стоп цензурі!») і до акцій протесту, у тому числі — у регіонах.

Так, після прийняття ВР «драконівських» законів 16 січня 2014 року, за даними ІМІ, журналісти практично всіх регіонів країни піднялися на протести проти диктатури та масових побиттів колег.

У 20 із 24 областей журналісти провели свої окремі акції, закликаючи при цьому колег із інших регіонів приєднуватись. Інші регіони, так чи інакше, теж долучались до загальноукраїнських акцій. Зокрема, було проведено 17 пікетів органів місцевої влади, в яких узяли участь більше тисячі журналістів по всій країні. ЗМІ та журналістські організації видали 22 заяви і відозви, під якими підписалось загалом щонайменше три тисячі журналістів. У п’яти містах країни окремі ЗМІ та журналісти об’єднались і оголосили страйки та бойкоти місцевій владі.

ДОДАТКИ

Журналістський спротив:
протести проти цензури, «диктаторських законів» та масових побиттів
ЧЕСНО
фільтруй владу!
www.chesno.org
Інститут масової інформації
Інформація на основі моніторингу реакції медіа-спільноти на ухвалення ВР «законів 16 січня» (які суттєво обмежили права та свободи громадян, в т.ч. право на свободу слова та доступу до інформації), а також на стрімке зростання випадків цензури у ЗМІ та побиття журналістів. Станом на 30.01.2014.
Інфографіка Вадима МІСЬКОГО, Рух ЧЕСНО.
Луцьк
Рівне
Львів
Житомир
Тернопіль
Хмельницький
Івано-Франківськ
Ужгород
Чернівці
Вінниця
Київ
Чернігів
Суми
Черкаси
Полтава
Харків
Кіровоград
Дніпропетровськ
Луганськ
Запоріжжя
Донецьк
Миколаїв
Херсон
Одеса
Мелітополь
Сімферополь
Феодосія
Заяви та декларації
Загально-національні: «Декларація свободи» та «Петиція журналістів України» (1338 підписів), а також: Крим (3 ЗМІ), Львів (15 ЗМІ), Хмельницький (9 ЗМІ), Херсон, Донецьк (15 журналістів), Одеса (3 ЗМІ), Запоріжжя, Суми, Черкаси (78 підписів, 7 ЗМІ), Чернігів, Полтава (22 журн.)
Інформаційний бойкот держструктурам
Луцьк (54 журн. з 19 видань та фрілансери), Чернівці (4 сайти з банером), Івано-Франківськ, Запоріжжя (8 сайтів), Мелітополь (білі сторінки 3 газет)
Пікети
Сімферополь (пікет ВР АРК, 50 журналістів), Львів (пікет ОДА, 100 журн.), Чернівці (пікет ОДА, 3 ЗМІ та блогери), Луганськ (пікет ОДА, 30 журн.), Київ («похорони» свободи слова біля АП, 40 журн.), Суми (пікет ОДА), Феодосія (пікет МВС), Ужгород (пікет МВС, 70 журн.), Тернопіль (пікет МВС, 20 журн.), Черкаси (пікет МВС, 40 журн.), Кіровоград (пікет МВС), Одеса (пікет ОДА, 25 журн.), Дніпропетровськ (пікет МВС, 3 журн.), Вінниця (пікет ОДА і офісу ПР, 40 журн.)

imi.org.ua

1 ЩО БРАТИ З СОБОЮ В ЗОНУ АТО

Поради журналістам, що працюють у гарячих точках

Засоби захисту

- Бронежилет класу 4, 4+, краще – з боковими вкладками та захистом паху, шиї
- Кевларова каска (термін придатності – не більше 4–5 років)
- Підшоломник – захист від натирання
- Балістичні окуляри

Перевіряйте цілісність та відповідність засобів захисту до виїзду в гарячу точку.

Одяг та взуття

Мають бути нейтральних кольорів і не дуже «свіжого» вигляду.

- Штани з кишенями, які не шкода порвати
- Неяскраві футболки з натуральної тканини
- Термобілизна
- Берці або туристичні черевики (потрібно багато ходити, кросівки рвуться)
- Накидка на рюкзак водонепроникна яскравого кольору (якщо потрібно буде виділитись)
- Світловідбивні смуги на руки, ноги (як у велосипедистів)

Інструменти та зв'язок

- Диктофон (бажано такий, що можна заховати в рукав)
- Фотоапарат чи відеокамера, ноутбук (все чим легше – тим краще) і кілька зарядок до них
- Блокнот (бажано водонепроникний), кілька ручок. Врахуйте, що блокнот може намокнути від дощів та поту, тому краще набирати нотатки на телефоні і зразу зберігати онлайн
- 3G-модем
- Запасні карти пам'яті
- Кілька телефонів із картками різних операторів, ваучери на поповнення рахунків
- Універсальні зарядні пристрої, трійники та подовжувачі – на вагу золота

Інше

- Гаманець на шию з журналістським посвідченням
- Господарський ніж або мультитул
- Аптечка (про її склад – у наступних інфографіках)
- Маленький літній спальник, за бажання – надувний каремат
- Рушник із мікрофібри
- Засіб від комарів та інших комах
- Голка та нитка (бажано шовкова)
- Цигарки – універсальна валюта між військовими
- Гроші дрібними купюрами (10, 20, 50) по різних кишенях
- Карабін на шлейці рюкзака для фотоапарата

Дані з тренінгу «Робота журналіста в гарячих точках», Київ, 12–13 липня 2014 року

Інститут масової інформації

REPORTERS WITHOUT BORDERS FOR PRESS FREEDOM

imi.org.ua

2 ПЛАНУВАННЯ ПОЇЗДКИ В ЗОНУ АТО

Поради журналістам, що працюють у гарячих точках

Маршрут і житло

- Розробіть базовий маршрут і основні точки, виходячи з останньої інформації на момент виїзду
- Переконайтеся, що в тому районі, куди ви плануєте їхати, останнім часом не зникали журналісти
- У населених пунктах, через які пролягатиме маршрут, спробуйте знайти знайомих, які вас зустрінуть і будуть з вами
- Заплануйте, де ви будете проживати і забронюйте заздалегідь готель, якщо це можливо

Транспорт

- Вирішіть, як будете добиратися до місця призначення – самостійно, групою з колегами чи разом із військовими
- Постійно моніторте нову інформацію про місцевий транспорт (поїзди, електрички, рейсові автобуси), ситуація може змінюватися дуже швидко
- Перепишіть телефони місцевих служб таксі, оскільки це часто може бути єдиним доступним видом транспорту (врахуйте, що порівняно невеликі відстані обійдуться у 500–1000 гривень)

Контакти і «база»

- Майте свою людину в безпечному регіоні – «базу», яка завжди буде на зв'язку і слідкуватиме, щоб ви не зникали з «радарів»
- Ваша «база» має знати усі деталі запланованого маршруту, контакти тощо, про будь-які зміни потрібно обов'язково повідомляти
- Проговоріть із людиною, що перебуватиме на «базі», екстрені ситуації «що робити, якщо» (наприклад, вам подзвонили і ви не відповідаєте, або не вийшли на зв'язок через певний час тощо)
- Залишіть на «базі» контакти журналістських організацій, колег, які допоможуть у разі чого організувати ваш розшук

Щоб отримати більш детальну інформацію, дивіться відео на сайті imi.org.ua

Зв'язок і телефони

- Візьміть із собою два телефони: смартфон і простий, що довго тримає заряд батареї
- Налаштуйте на своєму смартфоні відстеження через GPS – у разі вашого зникнення «база» знатиме ваші останні координати
- Запрограмуйте на простому телефоні клавішу «1» на автододзвін на «базу», щоб можна було не виймаючи з кишені дати виклик

! Ці поради не є універсальними, у кожному конкретному випадку потрібно керуватись насамперед здоровим глуздом. Якщо ви до цього ніколи не працювали в гарячих точках – зверніться до більш досвідчених колег за порадою і можливим наставництвом.

Дані з тренінгу «Робота журналіста в гарячих точках», Київ, 12–13 липня 2014 року

Інститут масової інформації

REPORTERS WITHOUT BORDERS FOR PRESS FREEDOM

imi.org.ua

3 АПТЕЧКА ДЛЯ НАДАННЯ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ. РЕКОМЕНДОВАНИЙ СКЛАД

Поради журналістам, що працюють у гарячих точках

Аптечка має кріпитися у спеціальній сумці на тіло на видному місці. Колеги мають знати, де розміщена ваша аптечка. Коли ви надаєте допомогу комусь іншому, потрібно використовувати матеріали з його аптечки, а не зі своєї.

Перев'язувальний матеріал

- Що більше, то краще
- Перев'язувальні пакети – обов'язково зі стискальним елементом
- Марлеві серветки
- Лейкопластир на паперовій основі
- Бинти – не марлеві, а еластичні

Гемостатичні препарати

- Перекривають будь-який тип кровотечі
- Celox, Гемостоп, QuikClot – найпопулярніші бренди; бувають у вигляді порошків, бинтів та тампонів
- Не переносять вологи, використовувати одразу весь пакет, не шкодуючи

Джгут

- Найкращий варіант – джгут-закрутка, турнікет (від Combat application tourniquet, CAT), якщо немає – джгут Есмарха (стрічковий гумовий)
- Має бути на тілі, щоб можна було дістати з будь-якої точки однією рукою (найкраще – в передній кишені)
- Накладається максимально високо по кінцівці максимум на 20–30 хвилин, поки накладають стискальну пов'язку

! Усіма засобами з аптечки треба вміти правильно користуватися. Перед поїздкою в гарячу точку пройдіть курси першої медичної допомоги або дивіться відеозапис тренінгу на сайті imi.org.ua

Інше

- Ліки, які ви особисто використовуєте (проти алергії тощо)
- Знеболювальні, засоби від болю в шлунку, горлі, протизастудні, від опіків тощо
- Рукавички гумові міцні відповідного розміру (4 шт.)
- Плівка-клапан для штучного дихання (окремо майже не продається, часто є в складі автомобільних аптечок)
- Антисептики: хлоргексидин, перекис водню або більш сучасні бетадин, йодний розчин, йоддицерин (для країв рани)
- Спеціальні пов'язки з липкою клейкою основою (для поранень грудної клітини – пневмотораксу)
- Ножиці з тупими кінцями (можна дитячі) – для розрізання одягу на постраждалому
- Нашатирний спирт

Дані з тренінгу «Робота журналіста в гарячих точках», Київ, 12–13 липня 2014 року

Інститут масової інформації

REPORTERS WITHOUT BORDERS FOR PRESS FREEDOM

ДОПОМОГА ЖУРНАЛІСТАМ

Інститут масової інформації – громадська організація, діяльність якої спрямована на захист свободи слова та сприяння становленню громадянського суспільства в Україні

Якщо ваші права порушили

Аналітична служба ІМІ збирає факти порушень свободи слова та прав журналістів і подає їх до уваги провідних міжнародних правозахисних організацій. Якщо вам перешкоджають виконувати професійні обов'язки, погрожують, залякують, не надають доступу до інформації тощо – інформуйте, завжди раді допомогти!

Безкоштовна оренда засобів захисту

Для журналістів, які їдуть у гарячі точки виконувати професійні обов'язки, та яких редакція не може забезпечити належними засобами захисту, ІМІ пропонує бронежилети, каски, балістичні окуляри в безкоштовну оренду.

Юридична допомога

Юристи ІМІ нададуть необхідні юридичні консультації журналістам по телефону чи письмово, за потреби – допоможуть скласти заяву в міліцію, позов до суду тощо та навіть можуть супроводжувати в суді.

Консультації психолога

Кваліфікований психолог допоможе журналістам подолати постстресові ситуації (перебування в полоні, тиск правоохоронців тощо), відчуття професійного вигорання, депресію, панічні атаки тощо. Консультації індивідуальні, анонімні, при особистій зустрічі або по телефону.

Фінансова допомога

ІМІ може допомогти отримати фінансову підтримку від міжнародних журналістських організацій тим журналістам, що постраждали внаслідок виконання професійних обов'язків, були змушені покинути домівку через тиск і погрози, побували в полоні терористів та потребують лікування тощо.

* Під «журналістом» ми маємо на увазі як творчих працівників, так і операторів, фотографів, стрімерів.

(044) 284-38-84
(050) 447-70-63

info@imi.org.ua
imi.org.ua
facebook.com/imi.org.ua

Інститут масової інформації

ДЛЯ НОТАТОК